

South East European Network
for Professionalization of Media

SLABI MEHANIZMI I ZASTARJELI ETIČKI KODEKS

Samoregulacija medija u Crnoj Gori

Milica Bogdanović

NAŠI MEDIJI:

Inicijativa za unapređenje medijske pismenosti, dijalog i aktivizam

South East European Network
for Professionalization of Media

NAŠI MEDIJI:

Inicijativa za unapređenje medijske pismenosti, dijalog i aktivizam

SLABI MEHANIZMI I ZASTARJELI ETIČKI KODEKS

Samoregulacija medija u Crnoj Gori

Autorka: Milica Bogdanović

Istraživačica: Teodora Đurnić

Urednica, voditeljica regionalnog istraživanja: Brankica Petković

Lektorka: Lida Vukmanović-Tabaš

Grafički dizajn: Špela Kranjec

Izdavači:

Institut za medije Crne Gore, Podgorica

Fondacija "Mediacentar", Sarajevo

Podgorica, jul 2023.

Institut za medije Crne Gore
Montenegro Media Institute

MEDIACENTAR
SARAJEVO

Ova publikacija je urađena uz finansijsku podršku Evropske unije.
Izradu je kofinansiralo Ministarstvo javne uprave Crne Gore. Sadržaj je isključivo
odgovornost autorke i izdavača i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

I. UVOD	4
II. GENERALNI OSVRT NA SAMOREGULACIJU U CRNOJ GORI	7
2.1. SAMOREGULACIJA KROZ VRIJEME	7
2.2. SAMOREGULACIJA U PROPISIMA	9
2.3. DALEKO OD NOVE EVROPSKE REGULATIVE	11
III. ETIČKI KODEKS NE PRATI NOVE TRENDOVE	13
3.1. KAKO SE KODEKS PRIMJENJUJE?	15
IV. SAMOREGULATORNI MEHANIZMI U CRNOJ GORI	19
4.1. FUNKCIONALNOST I EFEKTIVNOST SAMOREGULATORNIH TIJELA	22
4.2. KAPACITETI SAMOREGULATORNIH TIJELA	24
4.3. ODRŽIVOST SAMOREGULATORNIH TIJELA	24
V. IZAZOVI I PRIMJERI SAMOREGULACIJE U ONLAJN MEDIJIMA I DRUŠTVENIM MREŽAMA U CRNOJ GORI	26
5.1. KOMENTARI ČITALACA IZAZOV ZA ONLAJN MEDIJE	26
5.2. MODERIRANJE NALOGA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA MEDIJA	27
5.3. ALGORITMI I ULOGA VJEŠTAČKE INTELIGENCIJE U ONLAJN MEDIJIMA	28
VI. IZAZOVI SAMOREGULACIJE U JAVNIM MEDIJIMA	29
6.1. POZICIJA OMBUDSMANA U RTCG	30
6.2. KOMENTARI ČITALACA I DRUŠTVENE MREŽE JAVNOG MEDIJA	31
VII. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	32
LITERATURA I IZVORI	35
O AUTORKI	39

I.

UVOD

Društvene i političke krize koje se posljednjih godina nižu u svijetu, podstakle su intenzivno širenje dezinformacija, propagande i govora mržnje. Sve to utiče na mišljenje građana i građanki, na njihove odluke i na javnu raspravu o važnim društvenim pitanjima, te tako podriva temeljne vrijednosti demokratskog društva. Stoga evropske zemlje, pojedinačno i na nivou Evropske unije, uvode nove propise i strateška dokumenta, a prepoznaju i samoregulaciju u medijima kao važnu kariku u stvaranju društvene otpornosti na širenje dezinformacija.

Samoregulacija, u širem smislu, predstavlja vrstu dobrovoljne inicijative koja privrednim subjektima, socijalnim partnerima, nevladinim organizacijama ili udruženjima omogućava da međusobno i za sebe usvoje zajedničke smjernice, te da to bude dodatak zakonodavnim, pravosudnim i upravnim mehanizmima.¹ U užem smislu, samoregulacija je režim koji su osmislili i sproveli medijski profesionalci ili medijska industrija bez intervencije države, da bi primijenili i očuvali profesionalne standarde u medijima i zaštitili javnost od neprofesionalnog novinarskog izvještavanja.²

Crnogorsko društvo opterećuje slaba samoregulacija u medijima, na što ukazuju domaće i međunarodne organizacije.³ U izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore u procesu evropskih integracija navodi se da „primjena novinarskog etičkog kodeksa i profesionalnih standarda ostaje neujednačena

-
- 1 Direktiva EU 2018/1808 o audiovizuelnim medijskim uslugama. Dostupno na: <https://bit.ly/3KMqCIA>. Pristupano: 12. 5. 2023.
JUFREX, Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori s preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije, 2017, EU i Savjet Evrope. Dostupno na: <https://bit.ly/2ZvfDWL>. Pristupano: 12. 5. 2023.
 - 2 Nasuprot samoregulaciji, medijska regulacija podrazumijeva tradicionalnu zakonsku regulaciju i uređenost zakonskim i podzakonskim aktima, koji se izrađuju, usvajaju i sprovode u granicama ovlašćenja države, dok je koregulacija kombinacija samoregulacije i zakonske regulacije. Pretpostavlja saradnju između subjekata koji obavljaju medijsku djelatnost i regulatora. Izvori: JUFREX, Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori s preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije, 2017, EU i Savjet Evrope. Dostupno na: <https://bit.ly/2ZvfDWL>. Pristupano: 12. 5. 2023.
JUFREX, Evropska praksa koregulacije u medijima – Uporedna analiza i preporuke s fokusom na situaciju u Srbiji, 2017, EU i Savjet Evrope. Dostupno na: <https://bit.ly/440ADqJ>. Pristupano: 12. 5. 2023.
 - 3 Kalač, Damira, Rudović, Miloš, Borba za medijsku samoregulaciju između slobode i sijanja mržnje, Vijesti online, 30. 6. 2023. Dostupno na: <https://bit.ly/42M5gLt>. Pristupano: 12. 5. 2023.
Bogdanović, Milica, Govor mržnje i dezinformacija u propisima i u praksi, 10. 10. 2021. Dostupno na: <https://bit.ly/3nN4YoZ>. Pristupano: 12. 5. 2023.
IREX, Media sustainability index 2022, Vašington, 2023. Dostupno na: <https://bit.ly/3nOCL0z>. Pristupano: 12. 5. 2023.

u cijeloj medijskoj zajednici, budući da je medijska scena i dalje visoko politički polarizovana, sa slabim mehanizmima samoregulacije”.⁴

Kapaciteti postojećih samoregulatornih mehanizama su ograničeni i primaju mali broj žalbi. Iako nastoje doprinijeti promociji etičkih standarda, pitanje je koliko su njihove odluke efektivne. Posljednjih godina država finansijski pomaže njihov rad, a u procesu izmjena medijskih zakona najavljuje se i uvođenje obaveze za medije da razviju samoregulatorne mehanizme kao preduslov da bi mogli aplicirati za državna sredstva.

Nedostatak jake samoregulacije sve je izraženiji otkad se s razvojem tehnologije promijenio način komunikacije, a Crna Gora se suočila s kontinuiranim političkim i društvenim krizama koje karakteriše izrazita polarizacija. U takvim okolnostima od samoregulatornih tijela dodatno se očekuje da doprinesu većem poštovanju etičkih standarda i da pomognu u borbi protiv širenja dezinformacija.

Zbog toga je Institut za medije Crne Gore odlučio da sagleda sadržaj etičkih dokumenata i ispita potrebu za unapređenjem Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore u svijetlu izazova u digitalnom okruženju sa kojima se mediji suočavaju.

Takođe, željeli smo utvrditi strukturu i način funkcionisanja samoregulatornih tijela u Crnoj Gori i ispitati da li ti mehanizmi mogu adekvatno doprinijeti borbi protiv govora mržnje, propagande i dezinformacija.

Važan segment ovog istraživanja jeste i potreba da se utvrdi jesu li regulator i organi samoregulacije medija u Crnoj Gori upoznati s novom evropskom regulativom u oblasti medija i digitalnih usluga, te da li su spremni da je primijene kako bi zaštitili slobodu medija i osnovna prava korisnika medija i digitalnih usluga.

Metodologiju za ovo istraživanje razvio je Mirovni institut iz Ljubljane, a istraživanje se, osim u Crnoj Gori, sprovodi u još pet zemalja Zapadnog Balkana i u Turskoj.

Istraživanje je rađeno u dvije faze:

Prva faza – analiza propisa, etičkih kodeksa, javno dostupnih relevantnih istraživanja i analiza međunarodnih i domaćih institucija i organizacija u oblasti samoregulacije, kao i odluka regulatornih i samoregulatornih tijela.

Druga faza – sprovođenje dubinskih intervjuja s predstavnicima etabliranih medija u Crnoj Gori, s medijskim ombudsmanima i predstavnicima samoregulatornih i regulatornih mehanizama, te medijskim ekspertima iz

Nedostatak jake samoregulacije sve je izraženiji otkad se s razvojem tehnologije promijenio način komunikacije, a Crna Gora se suočila s kontinuiranim političkim i društvenim krizama koje karakteriše izrazita polarizacija.

⁴ Izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore, 2022. Dostupno na: <https://bit.ly/3O1T4C2>.
Pristupano: 12. 5. 2023.

civilnog sektora.⁵ U namjeri da podstaknemo raspravu i refleksiju o pitanjima koja istražujemo, sagovornicima smo predstavili pitanja na osnovu kojih analiziramo ovu oblast, te prikupili njihove poglede i iskustvo.

Naš je cilj da se ovom analizom mediji i mehanizmi samoregulacije u Crnoj Gori osnaže i podrže da unaprijede etičke standarde i doprinose borbi protiv rastućih izazova u digitalnom okruženju, da povećamo svijest regulatora, medija, civilnog društva i građana o koristima nove regulative EU o medijima i digitalnim uslugama, te da unaprijedimo nivo medijske pismenosti svih društvenih aktera.

Ovo istraživanje Institut za medije sproveo je u okviru projekta „Naši mediji: Inicijativa za unapređenje medijske pismenosti, dijalog i aktivizam“. Projekat se sprovodi u saradnji s partnerima Mrežom za profesionalizaciju medija Jugoistočne Evrope (SEENPM) i njenim članicama Mediacentar Sarajevo, Albanski medijski institut, Makedonski institut za medije, Novosadska novinarska škola, Mirovni institut i Bianet, partnerom izvan mreže Vijećem za štampu Kosova te uz finansijsku podršku Evropske unije.

5 Intervjuisali smo Sunčicu Bakić (direktoricu Agencije za elektronske medije), Danijelu Popović (ombudsmanku Radio-televizije Crne Gore), Ranka Vujovića (izvršnog sekretara Medijskog savjeta za samoregulaciju), Amera Ramusovića (predsjednika Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu), Paulu Petričević (ombudsmanku nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor), Iliju Jovičevića (ombudsmana dnevnog lista Dan), Milana Žugića (urednika u novinskoj agenciji Mina), Jelenu Nelević (urednicu u dnevnom listu Pobjeda), Vladana Mićunovića (bivšeg urednika vodećih crnogorskih medija i nekadašnjeg direktora Instituta za medije) i Duška Vukovića (novinara i predsjednika Skupštine Media centra). Intervjui su organizovani u Podgorici i putem platforme Zoom, u periodu od 20. 4. do 20. 5. 2023.

II.

GENERALNI OSVRT NA SAMOREGULACIJU U CRNOJ GORI

2.1. SAMOREGULACIJA KROZ VRIJEME

Crna Gora je 2002. godine dobila prvi Kodeks novinara koji su uradili predstavnici novinarskih udruženja i inostrani eksperti.⁶ Kodeks je sadržao 12 osnovnih načela i više smjernica u kojima su načela objašnjena i precizirana.⁷ Taj dokument je i danas na snazi, ali je uz podršku Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) dopunjen 2015. godine.

Nakon usvajanja prvog Kodeksa, s radom je 2003. godine počelo Novinarsko samoregulatorno tijelo (NST). NST je registrovan kao nevladina organizacija i postojao je do 2010. godine. To samoregulatorno tijelo okupljalo je skoro sve novinare, a periodično je objavljivalo izvještaje o poštovanju Kodeksa.⁸ Finansiralo se stranim donacijama.⁹ S radom je prestalo 2010. kad su Savjet napustili predstavnici nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor,

6 U izradi Kodeksa učestvovali su i potpisali ga predstavnici Udruženja novinara Crne Gore, Udruženja profesionalnih novinara Crne Gore, Asocijacije mladih novinara Crne Gore, Nezavisnog sindikata novinara Crne Gore, Asocijacije nezavisnih štampanih medija Crne Gore (MONT PRESS) i Udruženja nezavisnih elektronskih medija Crne Gore (UNEM), dok su među osnivačima Instituta za medije bili: Udruženje profesionalnih novinara Crne Gore, Asocijacija mladih novinara Crne Gore, Nezavisni sindikat novinara Crne Gore, Asocijacija nezavisnih štampanih medija Crne Gore (MONT PRESS), Udruženje nezavisnih elektronskih medija Crne Gore (UNEM), dnevnik Vijesti, Dan i Pobjeda, RT Crne Gore, Radio Antena M, RTV Elmag, NTV Montena, MINA – MNNews, nedjeljnik Monitor, petnaestodnevnik Polja, portal PCNEN itd. Izvor: Vuković, Duško, Monitoring novinarskih samoregulatornih tijela u Crnoj Gori – prvi izvještaj, Akcija za ljudska prava, 2013. Dostupno na: <https://bit.ly/3nUFw0K>. Pristupano: 12. 5. 2023.

7 Kodeks novinara i novinarki Crne Gore. Dostupan na: <https://bit.ly/39DvF8k>.

8 Buljan Marijana, Vuković, Duško, Monitoring novinarskih samoregulatornih tijela u Crnoj Gori, septembar 2012 – septembar 2014, Akcija za ljudska prava, 2015. Dostupno na: <https://bit.ly/3Bjw8qi>. Pristupano: 12. 5. 2023.

9 Vuković, Duško, Uljarević, Daliborka, Savjest sedme sile – samoregulacija medija u Crnoj Gori, CGO, 2019. Dostupno na: <https://bit.ly/42Q5ocN>. Pristupano: 12. 5. 2023.

jer se nijesu slagali s tumačenjem primjene Kodeksa u slučaju intervjua tadašnje televizije IN s kontroverznim biznismenom Stankom Subotićem.¹⁰

Dio crnogorskih medija osnovao je 2012. godine Medijski savjet za samoregulaciju (MSS). To samoregulatorno tijelo osnovano je kao nevladina organizacija koja radi monitoring medijskog sadržaja, periodično objavljuje izvještaje i odlučuje o žalbama čitalaca.¹¹ MSS su osnovali IN televizija, RTV Atlas, TV Crne Gore, NTV Montena, RTV Elmag, TV Teuta, TV MBC, TV Boin, dnevne novine Pobjeda i Dnevne novine, te radio stanice Radio Antena M, Skala radio, Radio Montena, Radio Tivat, Radio Jadran, Radio Crne Gore, Radio Dux i portali CafedelMontenegro (CdM) i portal Analitika.¹² Sastav ovog tijela se u međuvremenu promijenio.¹³

Tada su i nezavisni dnevnik Vijesti, dnevni list Dan i nedjeljnik Monitor osnovali Savjet za štampu, ali to tijelo nije počinjalo da radi. Ovi mediji su kasnije izabrali svoje medijske ombudsmane. U dnevnom listu Vijesti je 2013. za ombudsmanku izabrana profesorica književnosti Božena Jelušić.¹⁴ Nju je 2015. naslijedila filozofkinja i civilna aktivistkinja Paula Petričević koja je istovremeno bila i ombudsmanka nedjeljnika Monitor.¹⁵ I dnevni list Dan od 2014. godine ima ombudsmana Iliju Jovičevića, koji je bio i novinar u toj medijskoj kući.¹⁶ Medijskog ombudsmana kratko je imala i televizija Vijesti.¹⁷

Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu osnovan je 2012. godine kao nevladino udruženje. Osnivanje je podržalo 11 lokalnih medija, a nakon dvije godine pristupilo mu je još 11 novih članova. Članovi Savjeta dominantno su predstavnici lokalne štampe koja ne izlazi na dnevnom nivou, a neki od njih su u međuvremenu prestali da izlaze.¹⁸

Kad su u pitanju javni mediji, Savjet Radio-televizije Crne Gore (RTCG) je od 2002. godine imao Komisiju za predstavke i žalbe koja se bavila pitanjima profesionalnih standarda. To tijelo nije ocjenjivalo kako RTCG primjenjuje

10 Vuković, Duško, Monitoring novinarskih samoregulatornih tijela u Crnoj Gori – prvi izvještaj, Akcija za ljudska prava, 2013. Dostupno na: <https://bit.ly/3nUFw0K>. Pristupano: 12. 5. 2023. Janković, Srđan, Subotić „posvađao“ crnogorske medije, radio Slobodna Evropa, 25. 3. 2010. Dostupno na: bit.ly/3NmX7Ht. Pristupano: 12. 6. 2023.

11 Mandić, Slavko, Od danas u Crnoj Gori radiće Novinarsko samoregulatorno tijelo, Skala radio, 7. mart 2012. Dostupno na: <http://bit.ly/43j7PFS>. Pristupano: 10. 4. 2023.

12 Portal Analitika, Osnovan Medijski savjet za samoregulaciju, 7. 3. 2012. Dostupno na: <https://bit.ly/3pyyuPN>. Pristupano: 12. 5. 2023.

13 Članovi ovog tijela trenutno su dnevni list i portal Pobjeda, TV Nova M, TV Teuta, radio Elmag, radio Dux, portal i radio Antena M, te portal Analitika i CdM. Više informacija o Medijskom savjetu za samoregulaciju dostupno je na <https://bit.ly/3P40426> Pristupano: 12. 5. 2023.

14 Radulović, Mila, Vijesti dobile ombudsmana, Vijesti online, 4. 11. 2013. Dostupno na: <https://bit.ly/3NZUixP>. Pristupano: 12. 5. 2023.

15 Peruničić, Dejan, Paula Petričević ombudsmanka Vijesti, Vijesti online, 23. 6. 2015. Dostupno na: <https://bit.ly/3mnAhWo>. Pristupano: 12. 5. 2023.

16 Portal Analitika, Ilija Jovičević ombudsman Dana, portal Analitika, 1. 3. 2014. Dostupno na: <https://bit.ly/42Ozhdr>. Pristupano: 12. 5. 2023.

17 PCNEN, TV Vijesti uspostavile instituciju ombudsmana, 25. 1. 2013. Dostupno na: <https://bit.ly/3l253fa>. Pristupano: 12. 5. 2023.

18 Intervju s Amerom Ramusovićem, predsjednikom Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu.

Kodeks novinara Crne Gore, već Programske principe i profesionalne standarde ove kuće. U slučajevima kad Komisija nije imala većinski stav, prigovore je prosljeđivala Savjetu RTCG na dalje razmatranje. Savjet RTCG je na osnovi zakonske obaveze 2021. godine imenovao ombudsmanku Danijelu Popović koja je do tada bila rediteljka u toj medijskoj kući.¹⁹

2.2. SAMOREGULACIJA U PROPISIMA

Zakonom o medijima (2020) propisano je da mediji mogu obrazovati kolektivno eksterno samoregulatorno tijelo i da svaki medij može obrazovati interno samoregulatorno tijelo, te da se operativni troškovi različitih mehanizama samoregulacije finansiraju iz državnog Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija koji ima dva potfonda²⁰. Iz oba potfonda godišnje se izdvaja po pet odsto sredstava za operativne troškove različitih mehanizama samoregulacije.

Sredstva iz potfondova Fonda za pluralizam raspoređuje Savjet Agencije za elektronske medije (AEM) (60% ukupnih sredstava iz Fonda) i posebna komisija koju formira Ministarstvo kulture i medija (40%). Savjet AEM dodjeljuje novac komercijalnim i neprofitnim radijima i televizijama, a komisija Ministarstva štampanim i onlajn medijima. Samoregulatorna tijela su krajem 2021. dobila novac iz potfonda Ministarstva, ukupno 17.201 eura za operativne troškove²¹, a 2022. godine 19.340 eura.²²

Iz potfonda koji raspodjeljuje Savjet AEM je 2022. planirao 25.802 hiljada za samoregulaciju. Zahtjev je podnio Medijski savjet za samoregulaciju, ali je on odbijen, jer pojedini osnivači medija koji su osnovali ovo tijelo nijesu ispunili uslove.²³

Zakonom je predviđeno da ta sredstva može tražiti samoregulatorno tijelo koje je uspostavljeno najmanje tri godine prije podnošenja zahtjeva za finansiranje, te da mediji koji su njegovi osnivači treba da ispunjavaju sljedeće uslove: osnivač medija je objavio podatke o vlasničkoj strukturi; dostavio je podatke o učešću finansiranja iz budžeta Crne Gore ili budžeta jedinica lokalne samouprave; izmirio je poreze, doprinose i naknade; nije u postupku stečaja ili likvidacije; nije mu blokiran račun u postupku prinudne naplate; nije mu privremeno oduzeto odobrenje za emitovanje i nije nenamjenski koristio ranije dodijeljena sredstva iz Fonda.

Zakonom o medijima (2020) propisano je da mediji mogu obrazovati kolektivno eksterno samoregulatorno tijelo i da svaki medij može obrazovati interno samoregulatorno tijelo, te da se operativni troškovi različitih mehanizama samoregulacije finansiraju iz državnog Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija koji ima dva potfonda.

19 RTCG, Danijela Popović, ombudsman RTCG-a, 10. 6. 2021.

Dostupno na: <https://bit.ly/3MltvKZ>, Pristupano: 12. 5. 2023.

20 Članovi 12–24 Zakona o medijima („Službeni list CG“, br. 82/2020 od 6. 8. 2020. godine).

Dostupno na: <https://bit.ly/3CqGju2>, Pristupano: 12. 6. 2023.

21 Odluka o raspodjeli sredstava iz Fonda za pluralizam i raznovrsnost medija namijenjena štampanim medijima i internetskim publikacijama u 2021. godini

22 Odluka o raspodjeli sredstava iz Fonda za pluralizam i raznovrsnost medija namijenjena štampanim medijima i internetskim publikacijama u 2022. godini.

Dostupno na: <https://bit.ly/3X5ielU>; Pristupano: 13. 6. 2023.

23 Izvještaj AEM za 2022. Dostupno na: bit.ly/3OGRdTI.

Ovaj način finansiranja samoregulacije ranije je kritikovao Sindikat medija,²⁴ a oprečne stavove imaju i sagovornici u ovom istraživanju. Dio medijskih eksperata smatra da „država ni na koji način ne smije da se miješa u samoregulaciju, već medij koji želi da brine o etičkim standardima treba da finansira samoregulaciju ili da je radi volonterski“,²⁵ dok predstavnik samoregulatornog tijela ovaj model finansiranja ocjenjuje kao „veliku stvar za samoregulaciju i njenu održivost.“²⁶

Međunarodni eksperti ukazuju na to da se samoregulacija najčešće oslanja na članarinu kao izvor finansiranja. U nekim slučajevima, osim od članarine finansira se i od javnih sredstava, kad se posebno treba posvetiti zaštiti nezavisnosti samoregulatornog tijela. Prema njihovoj ocjeni, alternativno finansiranje mogu biti i međunarodni fondovi, ali takvo finansiranje ne garantuje održivost.²⁷

U slučaju RTCG, novim Zakonom o Nacionalnom javnom emiteru RTCG (2020) predviđeno je da ova medijska kuća ima ombudsmana kojeg na javnom konkursu bira Savjet RTCG, te ga razrješava ove funkcije. Ombudsman može biti afirmisani medijski stručnjak s najmanje deset godina radnog iskustva u audiovizuelnim medijima, koji je državljanin Crne Gore, ima prebivalište u Crnoj Gori i ima najmanje VII-1 nivo kvalifikacija obrazovanja. Njegov mandat traje tri godine i može biti biran dva put uzastopno.²⁸

Brojna etička načela iz Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore istovremeno su i zakonske odredbe

Tim Zakonom propisano je da je ombudsman u svom radu nezavisan te da razmatra predstavke i prigovore slušalaca, gledalaca i korisnika portala RTCG; razmatra povrede ljudskih prava i diskriminacije bilo koje vrste u emitovanim programskim sadržajima; prati poštovanje programskih principa RTCG; prati poštovanje prava građana na slobodu govora, prava na dostupnost medija, prava na tačnu i provjerenu informaciju, prava na demanti; kvartalno dostavlja izvještaje o svom radu Savjetu i daje preporuke uredništvu RTCG i predstavlja medijatora u dvosmjernoj komunikaciji između medija i javnosti. Zakonom je propisano da nakon što se Savjet upozna s izvještajima i preporukama ombudsmana, izvještaji i preporuke objavljuju se na sajtu RTCG. Rad ombudsmana finansira se iz budžeta RTCG, te ne može konkurisati za sredstva iz Fonda za pluralizam.²⁹

Brojna etička načela iz Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore istovremeno su i zakonske odredbe. Tako je Zakonom o medijima, između ostalog, propisana dužna novinarska pažnja, pretpostavka nevinosti u izvještavanju, izvještavanje

24 Agencija Mina, Problematična odluka da se iz Fonda finansira samoregulacija, 22. 12. 2019. Dostupno na: <https://bit.ly/3VVrcSd>. Pristupano: 12. 5. 2023.

25 Intervju s novinarkom i predsjednicom Skupštine Media centra Duškom Vukovićem.

26 Intervju s izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju Ranko Vujovićem.

27 JUFREX, Evropska praksa koregulacije u medijima – Usporedna analiza i preporuke s fokusom na situaciju u Srbiji, 2017, EU i Savjet Evrope. Dostupno na: <https://bit.ly/44OAdqJ>. Pristupano: 12. 5. 2023.

28 Članovi 56, 57, 59 Zakona o nacionalnom emiteru RTCG („Službeni list Crne Gore“, br. 080/20 od 4. 8. 2020). Dostupno: <https://bit.ly/3m854Tf>. Pristupano: 10. 4. 2023.

29 Član 19 Zakona o medijima („Službeni list CG“, br. 82/2020 od 6. 8. 2020. godine). Dostupno na: <https://bit.ly/3CqGju2>. Pristupano: 12. 6. 2023.

o sudskim postupcima, govor mržnje, zaštita djece, reklamiranje, pravo na odgovor i ispravku itd³⁰. U Zakonu o elektronskim medijima (2020) navodi se, između ostalog, da se na radiju ili televiziji događaji moraju vjerno prikazati, da mišljenja i komentari moraju biti odvojeni i njihov izvor ili autor prepoznatljiv, te da se mora podsticati nepristrasnost, uz poštovanje razlika u mišljenjima o političkim ili privrednim pitanjima³¹.

Uz to, AEM ima i dva pravilnika koja tretiraju pitanja koja sadrži i Kodeks novinara. To je Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima (npr. pitanje javnoga interesa, načelo tačnosti, govor mržnje, načelo slobode objavljivanja komentara, pravilo druge strane, odnos prema ranjivim grupama itd.) i Pravilnik o komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama (npr. oglašavanje i prikriveno oglašavanje, sponzorisani program itd.).³²

Agencija za elektronske medije (AEM) kao nacionalni regulator nadležna je da prati da li se elektronski mediji pridržavaju tih propisa. Međutim, prepreka efikasnoj regulaciji elektronskih medija u Crnoj Gori je zastarjeli zakonski okvir.³³ AEM-u su neophodni zakonski mehanizmi da može adekvatno gradirati sankcije u zavisnosti od težine i učestalosti prekršaja. Civilni sektor je godinama unazad kritikovao rad regulatora tvrdeći da je tolerisao kršenje programskih principa i standarda.³⁴

Na to se osvrnuo i sagovornik u našem istraživanju koji smatra da je AEM propustila priliku da se nametne kao autonoman i profesionalan regulator, ali da „u novom rukovodstvu uočava nagovještaje da bi ta praksa mogla da se promijeni“.³⁵

Vlada Crne Gore je 2021. godine pokušala strateški da uredi oblast medija, uključujući i samoregulaciju. U Nacrtu Medijske strategije 2022–2026, koja još nije usvojena, planirani ciljevi su, između ostalog, unapređena samoregulacija medija, poboljšana informisanost građana o načinu podnošenja prigovora na rad medija, te jačanje kapaciteta novinara i zaposlenih u medijima.³⁶

30 Članovi 31, 34, 35, 36, 37, 38 i 48 Zakona o medijima („Službeni list CG“, br. 82/2020 od 6. 8. 2020. godine). Dostupno na: <https://bit.ly/3CqGju2>. Pristupano: 12. 6. 2023.

31 Član 56 Zakona o elektronskim medijima („Sl. list RCG“, br. 46/2010, 40/2011 - dr. zakon, 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 i 82/2020 - dr. zakon, od 31. 3. 2021). Dostupno na: <https://bit.ly/3CodKNE>. Pristupano: 12. 6. 2023.

32 Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima. Dostupno na: <https://bit.ly/3ogLner>. Pravilnik o komercijalnim AVM komunikacijama. Dostupno na: <https://bit.ly/3EzyWtg>. Pristupano: 10. 4. 2023.

33 Intervju s direktoricom AEM Sunčicom Bakić.

34 Đurović, Goran, Kontrolisani haos u regulaciji elektronskih medija – rad Agencije za elektronske medije, CGO, 2019. Dostupno na: <bit.ly/4402lzz>. Pristupano: 13. 6. 2023.

35 Intervju sa bivšim urednikom vodećih crnogorskih medija i nekadašnjim direktorom Instituta za medije Vladanom Mićunovićem.

36 Nacrt Medijske strategije Crne Gore 2022–2026. s Akcionim planom za 2022. i 2023, 2022. Dostupno na: <bit.ly/3oCRLiO>

2.3. DALEKO OD NOVE EVROPSKE REGULATIVE

Medijska regulativa u Crnoj Gori još nije usklađena s revidiranom Direktivom o audiovizuelnim medijskim uslugama ni s ostalim pravnim aktima iz ove oblasti koje je EU u međuvremenu usvojila. Tek se očekuje usvajanje novog Zakona o audiovizuelnim uslugama koji treba da zamijeni stari Zakon o elektronskim medijima. Taj propis treba da propiše nove nadležnosti AEM, prvenstveno u vezi s platformom za razmjenu video sadržaja, te da jasno razgraniči nadležnosti regulacije i samoregulacije u oblasti kontrole poštovanja profesionalnih standarda.³⁷

Novi evropski propisi tretiraju brojna važna pitanja iz domena medijske regulative i samoregulacije i daju odgovor na izazove iz digitalnog okruženja sa kojima se mediji suočavaju. Tako Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama (2018)³⁸, između ostalog, tretira pitanje poput transparentnosti vlasništva, plasmana proizvoda, oglašavanje, zaštitu maloljetnika itd. U ovom propisu pominje se upotreba samoregulacije i koregulacije, ali se time „ne obavezuju države članice da uspostave režime samoregulacije, koregulacije ili oboje niti da prekinu ili ugroze postojeće inicijative za koregulaciju koje su u državama članicama već prisutne i učinkovite“.³⁹

U Predlogu evropskog akta o slobodi medija (2022) navodi se, između ostalog, da ta uredba prepoznaje važnost samoregulatornih mehanizama u kontekstu pružanja medijskih usluga na velikim internetskim platformama. „To su svojevrstne dobrovoljne inicijative, npr. u obliku kodeksa ponašanja koji pružaocima medijskih usluga ili njihovim predstavnicima omogućavaju donošenje zajedničkih smjernica, između ostalih, o etičkim standardima, ispravkama ili o rješavanju pritužbi. Snažna, inkluzivna i široko priznata samoregulacija medija učinkovito je jamstvo kvaliteta i profesionalnosti medijskih usluga, te je od presudne važnosti za očuvanje uredničkog integriteta“.⁴⁰

Uz to, u Aktu o digitalnim uslugama koji je u Evropskoj uniji prihvaćen 2022. godine najavljuju se „pravila o kodeksima ponašanja koja bi poslužila kao osnova za već utvrđena nastojanja EU u pogledu samoregulacije“, i to u oblastima borbe protiv krivotvorene robe, nezakonitog govora mržnje, suzbijanja dezinformacija itd.⁴¹

Razmatranje ovih odredbi, kao ni rasprava o ovim propisima u crnogorskoj javnosti još nije počela. To potvrđuju i sagovornici u ovom istraživanju koji su većinski rekli da nijesu upoznati s novim evropskim propisima.

Medijska regulativa u Crnoj Gori još nije usklađena s revidiranom Direktivom o audiovizuelnim medijskim uslugama ni s ostalim pravnim aktima iz ove oblasti koje je EU u međuvremenu usvojila.

37 *Ibid.*

38 EU Direktiva o audiovizuelnim uslugama, 2018. Dostupna na: <http://bit.ly/3KMqCIA>.
Pristupano: 10. 4. 2023.

39 *Ibid.*

40 Prijedlog evropskog akta o slobodi medija, 2022. Dostupno na: <http://bit.ly/41fpvAt>.
Pristupano: 10. 4. 2023.

41 Akt o digitalnim uslugama, 2020. Dostupno na: <http://bit.ly/3Gy4TLP>.
Pristupano: 10. aprila 2023.

III.

ETIČKI KODEKS NE PRATI NOVE TRENDOVE

Glavni etički dokument u medijskoj zajednici je Kodeks novinara i novinarki Crne Gore. Kodeks sadrži 11 osnovnih načela i niz smjernica za njihovo tumačenje i primjenu. Tu su sadržani osnovni novinarski standardi poput istinitosti i tačnosti, metoda za prikupljanje informacija, razlike između vijesti/činjenica i komentara, zaštite izvora, pitanja privatnosti, integriteta maloljetnih osoba, pretpostavke nevinosti i izvještavanja o sudskim postupcima, te uredničke slobode, solidarnosti itd.

Nakon što je prvobitna verzija Kodeksa iz 2002. godine unaprijeđena uz podršku OEBS-a 2015. godine, propisano je, između ostalog, da onlajn mediji treba da imaju pravila za komentare čitalaca i administratora koji će taj sadržaj moderirati da bi se zaštitila sloboda izražavanja, a spriječilo širenje nezakonitog i neetičnog sadržaja.

OEBS je tada formirao Tehničku grupu za samoregulaciju⁴² i nastavio da podržava njihov rad koji je rezultirao izradom nekoliko važnih dokumenata za primjenu etičkih standarda. Ovaj tim uradio je 2019. godine Vodič za primjenu smjernice 2.8. Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore koji se odnosi na obavezu onlajn medija i komentare čitalaca.⁴³ Ova radna grupa je 2022. pripremila Priručnik za moderiranje komentara s uputstvima za medije i mapom puta⁴⁴, te Priručnik za izvještavanje medija tokom izborne kampanje.⁴⁵ OEBS je nedavno objavio i Priručnik za izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju prema ženama.⁴⁶ Predstavnicima samoregulatornih mehanizama,

Nakon što je prvobitna verzija Kodeksa iz 2002. godine unaprijeđena uz podršku OEBS-a 2015. godine, propisano je, između ostalog, da onlajn mediji treba da imaju pravila za komentare čitalaca i administratora koji će taj sadržaj moderirati da bi se zaštitila sloboda izražavanja, a spriječilo širenje nezakonitog i neetičnog sadržaja.

42 U sastavu Tehničke radne grupe za samoregulaciju trenutno su Ilija Jovičević, ombudsman dnevnog lista Dan, Ljiljana Minić, urednica u dnevnom listu Dan, Mihailo Jovović, programski direktor u nezavisnom dnevniku Vijesti, Paula Petričević, ombudsmanka nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor, Aneta Spaić, članica Komisije za monitoring i žalbe Medijskog savjeta za samoregulaciju, i Ranko Vujić, izvršni sekretar Medijskog savjeta za samoregulaciju.

43 Vodič za primjenu smjernice 2.8. Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore, 2019. Dostupno na: <https://bit.ly/3BiAe24>. Pristupano: 12. 5. 2023.

44 OEBS, Priručnik za moderiranje komentara, 2022. Dostupno na: <https://bit.ly/3nVwAbj>. Pristupano: 12. 5. 2023.

45 OEBS, Priručnik za izvještavanje medija tokom izborne kampanje, 2023. Dostupno na: <https://bit.ly/41yFV6J>. Pristupano: 12. 5. 2023.

46 Pejović, Duška, Petričević, Paula, Priručnik za izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju prema ženama, OEBS, 2022. Dostupno na: <https://bit.ly/3O4lBan>. Pristupano: 12. 5. 2023.

sagovornici u ovom istraživanju, ukazali su na važnost podrške i pomoći koju OEBS pruža samoregulaciji u Crnoj Gori i ovu radnu grupu ocijenili kao primjer dobre saradnje između samoregulatornih tijela.

RTCG, kao javni medij, od 2021. godine ima svoj etički kodeks kojim se utvrđuju etički standardi prilikom stvaranja programa, pravila ponašanja novinara i zaposlenih, te postupak utvrđivanja povrede kodeksa.⁴⁷

Tabela 1: PREGLED POSTOJEĆIH ETIČKIH KODEKSA U CRNOJ GORI

NAZIV KODEKSA	OPŠTI ILI POJEDINAČNI	GODINA USVAJANJA ILI EVENTUALNO IZMJENA	PRIMJENA U PRAKSI	KOJA SAMOREGULATORNA TIJELA PRATE PRIMJENU KODEKSA I PROCESUIRAJU PRITUŽBE U VEZI S KODEKSOM
Kodeks novinara i novinarki Crne Gore	opšti	(2002.) 2015.	DA	Medijski savjet za samoregulaciju; ombudsmanka RTCG; ombudsmani privatnih medija;
Etički kodeks RTCG	pojedinačni	2021.	DA	Savjet RTCG Ombudsmanka RTCG
Kodeks privatnih medija (nezavisni dnevnik Vijesti i novinska agencija Mina)	pojedinačni	2020. 2019.	DA	Urednički kolegijum Glavni urednik novinske agencije Mina
Kodeks pojedinačnih lokalnih javnih emitera (RTV Budva)	pojedinačni	2013.	DA	Savjet lokalnog javnog emitera

Pojedini privatni mediji imaju svoje interne kodekse koji sadrže informacije o principima rada i pravila ponašanja zaposlenih.⁴⁸ I pojedini lokalni javni emiteri imaju interne kodekse.⁴⁹ Sagovornici u našem istraživanju smatraju da je to dobra praksa koju treba da slijede i drugi mediji.⁵⁰ Mediji u Crnoj Gori nemaju etičke kodekse koji se bave specifičnim pitanjima važnim za medije poput oglašavanja ili mjerenja publike.

47 Etički kodeks Radio-televizije Crne Gore, 2021. Dostupno na: <https://bit.ly/453PuxE>.
Pristupano: 15. 5. 2023.

48 Novinska agencija Mina i nezavisni dnevnik Vijesti imaju interne etičke kodekse dostupne na njihovim sajtovima.

49 Etički kodeks RTV Budva dostupan na: bit.ly/42awvyt

50 Intervju s bivšim urednikom vodećih crnogorskih medija i nekadašnjim direktorom Instituta za medije Vladanom Mićunovićem.

3.1. KAKO SE KODEKS PRIMJENJUJE?

Osim monitoringa kojim AEM prati da li elektronski mediji (TV i radio) poštuju zakone i pravilnike, u Crnoj Gori nema mehanizma koji svakodnevno i sveobuhvatno prati da li svi mediji poštuju Kodeks novinara i novinarki. Postoje samo inicijative organizacija civilnog društva koje prate primjenu pojedinih odredbi Kodeksa, te pojedinačne reakcije samoregulatornih tijela.

Većina naših sagovornika u ovom istraživanju smatra da se elektronski i štampani mediji u Crnoj Gori trude da primjenjuju propise i Kodeks, te da su namjerna kršenja pravila profesije u tom sektoru rijetka. Oni smatraju da se propusti dešavaju uglavnom zbog nedovoljnog poznavanja standarda, manjka novinara u redakcijama i vremena da provjere sve informaciju prije objavljivanja.⁵¹

S druge strane, organizacije civilnog društva i naši sagovornici u ovom istraživanju prepoznaju da onlajn mediji nijesu posvećeni punoj primjeni etičkih standarda i da se među njima prepoznaju oni koji u kontinuitetu krše Kodeks.⁵²

„Kršenje etičkih standarda najčešće dolazi od onlajn medija koji nijesu registrovani u Crnoj Gori, bez identifikacionih podataka o mediju, osnivaču i odgovornim osobama, a bave se temama iz Crne Gore na pristrasan i neprofesionalan način, što dodatno komplikuje poštovanje pravila u ovoj oblasti“, smatra predstavnica regulatora.⁵³

Oblast u kojoj neki naši sagovornici prepoznaju najčešća kršenja jeste crna hronika u kojoj se pojavljuju imena maloljetnika, počinilaca ili žrtava suprotno Kodeksu, te se iznose detalji iz privatnog života aktera.⁵⁴ To je posebno vidljivo u izvještavanju o slučajevima masovnih ubistava na Cetinju 2022. i u Beogradu 2023. godine.

Takođe, dio sagovornika iz samoregulatornih mehanizama ukazuje na često nepoštovanje pravila predstavljanja mišljenja druge strane⁵⁵ i pluralizma različitih glasova u sadržaju medija. To su potvrdila i ranija istraživanja IMCG u kojima se navodi da onlajn mediji uglavnom prenose saopštenja, izjave ili informacije bez odgovarajućeg konteksta i dodatnog pojašnjenja. Mediji oskudijevaju tekstovima u kojima su prikazana različita mišljenja sagovornika i koji građanima nude objektivni prikaz neke važne društvene ili političke teme.⁵⁶

Većina naših sagovornika u ovom istraživanju smatra da se elektronski i štampani mediji u Crnoj Gori trude da primjenjuju propise i Kodeks, te da su namjerna kršenja pravila profesije u tom sektoru rijetka.

51 Intervju s izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju Rankom Vujovićem.

52 Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima II dio, 20. 12. 2022. Dostupno na: <https://bit.ly/3BrB8cx>. Pristupano: 15. 5. 2023.

53 Intervju s direktoricom AEM Sunčicom Bakić.

54 Intervju s urednicom u dnevnom listu Pobjeda Jelenom Nelević.

55 Intervju s ombudsmankom RTCG Danijelom Popović.

56 Bogdanović, Milica, Analiza narativa koji sadrže dezinformacije i govor mržnje, 20. 11. 2020. Dostupno na: bit.ly/45N7aOm. Pristupano: 29. 5. 2023.

Mediji nove izvore finansiranja pronalaze u monetizaciji svog sadržaja i prostora, zbog čega često ne poštuju Kodeks koji nalaže da se jasno označi reklamno-propagandna djelatnost.

Iako Kodeks nalaže da novinari i novinarka posebno moraju voditi računa da ničim ne doprinesu širenju mržnje kad izvještavaju o događajima i pojavama koji u sebi sadrže elemente mržnje, istraživanja medijskih organizacija pokazuju da glavni onlajn mediji o takvim slučajevima neadekvatno izvještavaju. Medijski monitoring Instituta za medije pokazao je da sporne izjave mediji često ne stavljaju u adekvatan kontekst te da nijesu dovoljno jaka brana širenju mržnje.

Sagovornici u ovom istraživanju podsjećaju na primjere kad su mediji pokazali da nema dovoljno senzibiliteta za rodne teme (npr. autor u priči o „kupovini nevjesta u Albaniji“ ne prepoznaje seks trafikingu)⁵⁷ i da neadekvatno izvještavaju o osvetničkoj pornografiji.⁵⁸

Mediji nove izvore finansiranja pronalaze u monetizaciji svog sadržaja i prostora, zbog čega često ne poštuju Kodeks koji nalaže da se jasno označi reklamno-propagandna djelatnost. Osim uobičajenog medijskog reklamiranja koje je prikazano kroz „promotivne banere“ na portalima, mediji kreiraju oglase „sponzorirano“ ili „promo“ koji izgledaju kao novinski članci na veb stranicama, a oni su nedovoljno vidljivi većini građana. Tu izostaje urednička odgovornost za sadržaj i kvalitet informacije koja se čitaocima plasira, a kroz takav sadržaj mogu se plasirati dezinformacije.

Da bi se unaprijedilo poštovanje Kodeksa u medijima, jedan od sagovornika predlaže da crnogorske redakcije uvedu praksu redovne analize svog programa. „Mediji mogu da naprave presjek jednom slučajno. Program može da analizira glavni urednik ili neki eksterni analitičar volonterski. Tako se novinari upoznaju s načelima i to je značajnije nego učenje Kodeksa napamet“.⁵⁹

Sagovornica iz medijske zajednice otvorila je pitanje internih sankcija za novinare koji krše Kodeks, a koje prema njenom mišljenju, mogu dovesti do većeg poštovanja pravila profesije. Ipak, mišljenje predstavnika samoregulacije jeste da su elektronski mediji pod nadzorom regulatora koji im izriče kazne, te da je za ostale medije dovoljno javno objavljivanje odluke o eventualnom kršenju Kodeksa u mediju.

Većina sagovornika u ovom istraživanju prepoznaju ključnu ulogu ombudsmana i drugih samoregulatornih mehanizama da proaktivno djeluju, te da u redakcijama i javno ukazuju na slučajeve kršenja i da tako doprinose boljem poštovanju i promociji etičkih standarda.

57 U emisiji „Gledajmo se“ na programu RTCG jedan od aktera priče Milić Simonović iz Beransela išao je s ekipom TVCG u Drač da upozna potencijalnu nevjestu, jer su mu propali prethodni pokušaji da se oženi. U prilogu se govori o ugovaranju brakova i traženju „nevjesta“ po Albaniji. Više informacija na: bit.ly/42Eunzc.

58 Intervju s ombudsmankom nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor Paulom Petričević. IMCG, Reagovanje: Pogrešnim kontekstom uskraćeno poštovanje ženama i djevojkama koje su preživjele osvetničku pornografiju, 8. 2. 2023. Dostupno na: <https://bit.ly/3XRkb43>. Pristupano: 24. 5. 2023.

59 Intervju s novinarom i predsjednikom Skupštine Media centra Duškom Vukovićem.

3.2. ŠTO NEDOSTAJE KODEKSU?

Većina sagovornika smatra da je tekst postojećeg Kodeksa dobar i da obuhvata sva važna načela za profesionalno obavljanje posla. Međutim, zbog neredovnog ažuriranja, smatraju da ne prati razvoj u medijskom sektoru i ne bavi se temama koje su specifične za digitalno okruženje poput korišćenja tehnologija u izvještavanju, upravljanja društvenim mrežama, borbe protiv dezinformacija.

„Onlajn mediji, nažalost, ne doprinose poboljšanju situacije u ovoj oblasti, s obzirom na to da jedan broj njih nema jasno definisana pravila komentarisanja, sistem administriranja komentara, kao ni kapacitete da dosljedno primjenjuju zakonske odredbe i smjernice iz Kodeksa novinara“, smatra predstavnica regulatora.⁶⁰

Sagovornici podsjećaju da u aktuelnom Kodeksu piše da se „smjernice mogu dorađivati u skladu s etičkim dilemama koje bude donosila praksa“, što smatraju da treba iskoristiti u budućim inicijativama za unapređenje teksta.

IAEM je stava da osim univerzalnih standarda koji važe za novinarsku profesiju, etički kodeks treba da prati sve promjene i etičke izazove u novinarstvu i medijskoj djelatnosti i da se u skladu s tim ažurira.

„U situaciji kad imamo vrlo slabe mehanizme samoregulacije, poštovanje profesionalnih i etičkih standarda zavisi uglavnom od spremnosti novinara i urednika da zaštite ugled svojih medija i sopstvenu reputaciju. Smatramo neophodnim da se obim primjene etičkih standarda definisanih Kodeksom novinara proširi i na onlajn medije. Da bi se ovo postiglo, potrebno je ispuniti određene predušlove, vezane za zakonske obaveze u vezi s registracijom i transparentnošću“, smatra predstavnica regulatora.⁶¹

U postojećem tekstu Kodeksa jasno se ne pominje korišćenje informacionih tehnologija. Osim osnovnog načela poput dopune nepotpunih i provjere informacija čijom se primjenom može izbjeći objavljivanje netačnih informacija, pitanje suzbijanja dezinformacija precizno se ne pominje. Sagovornici u našem istraživanju imaju različita mišljenja o tome da li pitanje dezinformacija treba precizno uvesti u Kodeks.

Neki od njih smatraju da su novinari Kodeksom (načelo 1) već obavezani tragati za istinom i provjeravati informacije te da nema potrebe za dodatnim preciziranjem u Kodeksu.⁶² „Ako hoćeš da poštuješ postojeći Kodeks, nema prostora za dezinformacije. U tom smislu nije potrebno širiti Kodeks, jer on već pokriva tu oblast. Obaveza tačnog izvještavanja u mjeri mogućeg, postupanje s izvorima, opšti standardi, to su neke stvari koje ako bi se poštovale, dezinformacija ne bi bilo“, smatra medijska ombudsmanka.⁶³

U postojećem tekstu Kodeksa jasno se ne pominje korišćenje informacionih tehnologija. Osim osnovnog načela poput dopune nepotpunih i provjere informacija čijom se primjenom može izbjeći objavljivanje netačnih informacija, pitanje suzbijanja dezinformacija precizno se ne pominje.

60 Intervju s direktoricom AEM Sunčicom Bakić.

61 *Ibid.*

62 Intervju s novinarom i predsjednikom Skupštine Media centra Duškom Vukovićem.

63 Intervju s ombudsmankom nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor Paulom Petričević

S druge strane, sagovornik iz samoregulatornog tijela objašnjava da su „dezinformacije politički problem, jer se plasiraju iz određenih zemalja s političkim ciljem“. On podsjeća da je EU pred izbore usvojila poseban Kodeks protiv dezinformacija kojim bismo se mogli voditi. „Mislim da bi tu mogla da se proširi uloga samoregulacije, da imaju proaktivnu ulogu samoregulatornog tijela, da ne čekaju da prime žalbu nego da prate medije i da registruju ako krenu neka kampanja dezinformisanja i da na nju ukažu“, smatra predstavnik samoregulatornog tijela.⁶⁴

Dio sagovornika ukazuje na nonšalantan odnos onlajn medija kad su u pitanju neprihvatljivi komentari čitalaca na njihovim nalogima na društvenim mrežama. Osim što većina sagovornika u našem istraživanju smatra da ovo pitanje treba urediti Kodeksom, dio njih ukazuje na to da je potrebno podići svijest onlajn medija o ovom pitanju. (vidi poglavlje 5.2)

Takođe, medijska ombudsmanka smatra da se Kodeksom mora precizirati odgovornost za tačnost informacije koja se objavljuje u promotivnom sadržaju. Ona je ranije reagovala u slučaju kad medij za koji radi nije jasno označio reklamni sadržaj i odvojio ga od informativnog.⁶⁵ Naša sagovornica, između ostalog, smatra da treba unaprijediti smjernice koje se odnose na govor mržnje (kako bi se spriječilo stereotipno prikazivanje žena), smjernicu za izvještavanje o nasilju (za rodno zasnovano nasilje), te proširiti smjernicu za sukob interesa.

Iako su sagovornici iz medijske zajednice i medijski eksperti dali svoje mišljenje kako unaprijediti Kodeks, jedan od njih je istakao da je ključna uloga medijskih ombudsmana i samoregulatornih tijela da, na osnovu prakse, ukažu na moguće izmjene ili detaljnije uređenje postojećih odredbi.⁶⁶ Medijska ombudsmanka potvrđuje da tokom rješavanja žalbi zapisuje dileme i bilježi prijedloge za unapređenje Kodeksa.

Ovo istraživanje nije se bavilo prikupljanjem detaljnih prijedloga za unapređenje Kodeksa već smo u razgovoru sa sagovornicima ispitivali njihove stavove o potrebi da se izmijeni etički dokument i prikazali ključne prijedloge koje su nam dali.

64 Intervju sa izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju Ranko Vujovićem.

65 Petričević, Paula, Neprihvatljiv vid oglašavanja, Vijesti online, 24. 3. 2021. Dostupno: <https://bit.ly/3MpMMuO>.
Pristupano: 15. 5. 2023.

66 Intervju s novinarkom i predsjednikom Skupštine Media centra Duškom Vukovićem.

IV.

SAMOREGULATORNI MEHANIZMI U CRNOJ GORI

Crnogorska samoregulacija, koju aktivno sprovode jedno samoregulatorno tijelo, dva medijska ombudsmana privatnih medija i ombudsmanka RTCG, po mišljenju većine sagovornika u ovom istraživanju nije dovoljna i treba da se poboljša. Dio njih navodi da su medijski ombudsmani pozitivni primjeri samoregulacije u medijskoj zajednici, a ulogu ombudsmanke nezavisnog dnevnika Vijesti i Monitor vide kao važnu u rješavanju žalbi čitalaca.

Tabela 2: PREGLED POSTOJEĆIH SAMOREGULATORNIH MECHANIZAMA U CRNOJ GORI

NAZIV SAMOREGULATORNOG TIJELA/MECHANIZMA	GODINA OSNIVANJA	OSNIVAČI	IZVOR FINANSIRANJA	AKTIVNO/PASIVNO
Medijski savjet za samoregulaciju	2012.	20 medija iz Crne Gore	Strane donacije, Fond za pluralizam	Aktivno
Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu	2012.	11 štampanih medija iz Crne Gore	Bez finansiranja	Pasivno
Ombudsmanka nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor	2013. i 2014.	Nezavisni dnevnik Vijesti; Nedjeljnik Monitor	Budžet privatnih medija, Fond za pluralizam	Aktivno
Ombudsman dnevnog lista Dan	2014.	Dnevni list Dan	Budžet privatnog medija, Fond za pluralizam	Aktivno
Ombudsmanka RTCG	2021.	RTCG	Budžet RTCG	Aktivno

Međutim, Crna Gora je, prema mišljenju jednog sagovornika, propustila dragocjenu šansu da formira jedinstveno samoregulatorno tijelo koje bi svojim radom medijskim uposlenicima i javnosti pokazalo da je moguće raditi i djelovati autoritativno, mimo politike ili političkih interesa.⁶⁷ Dio sagovornika ukazuju na to da ekonomski, društveni i politički faktori utiču na medije i sprečavaju postojanje jake samoregualcije.

„Uspostavljanje samoregulatornih mehanizama otežavaju politički rascjepi koji dijele novinarske zajednice. Nedostatak dijaloga i solidarnosti među različitim frakcijama odvlači novinare od jedinstvene odbrane zajedničkih interesa. Opstanak na tržištu nerijetko primorava medije na koketiranje s interesnim grupama i izlaže ih kontinuiranom političkom pritisku. U uslovima postojećih društvenih okolnosti koje karakteriše višeslojna podijeljenost društva, ne vjerujem u doglednu izvjesnost razvoja samoregulacije“, smatra predstavnic regulatora.⁶⁸

„Postoji opstrukcija u razvoju samoregulacije u Crnoj Gori. Mislim da konkretno jedan broj medija ne želi da prihvati samoregulaciju. Ako se samoregulacija profesionalno obavlja, prilično sužava prostor medijima za propagandu i manipulaciju, a pojedini vlasnici žele da zadrže mogućnost da mogu da manipulišu s javnim mnjenjem“, smatra predstavnik samoregulatornog tijela.⁶⁹

Sagovornici u našem istraživanju imaju različita mišljenja o tome da li je za medijsku zajednicu bolje da uspostavi jedinstveno samoregulatorno tijelo ili samo da jača pojedinačne i postojeće mehanizme. Dok jedan predstavnik medija smatra da u eri širenja dezinformacija krovna samoregulacija može značajno pomoći medijima, drugi je stava da „nema svrhe i razloga za unionim pristupom ukoliko postojeća tijela rade dobar posao“.⁷⁰

Dio predstavnika samoregulacije podržava koncept jedinstvenog samoregulatornog tijela.⁷¹ Jedan od njih smatra da bi jedinstveno tijelo pomoglo da se napravi standard u implementaciji Kodeksa kroz odluke.

„Bitno je da implementiramo kodekse na isti način i da za iste prekršaje donosimo iste odluke. Pošto je svaki slučaj poseban, jako je bitno da zajedno radimo da bismo propisano normirali u praksi“, smatra predstavnik samoregulatornog tijela.⁷²

Dio sagovornika ukazuju na to da ekonomski, društveni i politički faktori utiču na medije i sprečavaju postojanje jake samoregualcije.

67 Intervju s bivšim urednikom vodećih crnogorskih medija i nekadašnjim direktorom Instituta za medije Vladanom Mićunovićem.

68 Intervju s direktoricom AEM Sunčicom Bakić.

69 Intervju s izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju Rankom Vujovićem.

70 Intervju s urednikom u novinskoj agenciji Mina Milanom Žugićem. Intervju s urednicom u dnevnom listu Pobjeda Jelenom Nelević.

71 Intervju s Amerom Ramusovićem, predsjednikom Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu. Intervju s ombudsmankom RTCG Danijelom Popović.

72 Intervju s izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju Rankom Vujovićem.

I stavovi medijskih eksperata su različiti. Iako jedan sagovornik ukazuje na to da se podjele između dvije grupe medija u Crnoj Gori sve više produbljuju i da su odnosi „trenutno nepomirljivi“, on smatra da bi jedinstveno samoregulatorno tijelo moglo da se nametne kao autoritet koji bi sva medijska zajednica poštovala.

„Mislim da u Crnoj Gori ima profesionalaca koji bi mogli odgovoriti tom izazovu. Zašto da ne i dovesti ljude sa strane uz pomoć OEBS-a ili Savjeta Evrope da pomognu da to neko samoregulatorno tijelo konačno zaživi i da počne da se ponaša u duhu najbolje evropske prakse. Da se daje mišljenje na najbolji mogući način, ne štedeći nikoga, da reaguje kad procijene da ima razloga za reagovanje, da se rade studije slučaja, da se ukazuje na krupne medijske dileme“, smatra urednik i medijski ekspert.⁷³

„Moje mišljenje je da je model ombudsmana mnogo bolji zato što pomaže da se unutar same redakcije, unutar medija, više vodi računa o pitanjima profesionalnih standarda i etike nego kad imate samoregulaciju koju vrši tijelo dislocirano iz redakcije i sad ono treba da odlučuje o tome. Posao je svakog medija da svakodnevno brine o tome kako se poštuju profesionalni standardi, a to nažalost nije zaživjelo“, smatra urednik i predstavnik medijske organizacije.⁷⁴

Imajući u vidu podijeljenost medijske zajednice, AEM je stava da u postojećim uslovima, jedino zakonom ustanovljena samoregulacija može dati rezultate koji će imati pozitivnu refleksiju na kvalitet medijskog proizvoda i društvo.⁷⁵

Radna grupa Ministarstva kulture i medija koja radi na izmjenama medijskih zakona, ima prijedlog za unapređenje samoregulacije kroz propisivanje obaveze za medije da uspostave samoregulatorni mehanizam, ukoliko žele aplicirati za sredstva iz državnog Fonda za pluralizam.

„Nijedan medij koji nije u samoregulaciji neće moći da pristupi Fondu za medijski pluralizam. Fond za medijski pluralizam služi da se iz budžeta finansiraju medijski sadržaji od javnog interesa i on će biti, ako zakon bude usvojen, preko dva miliona eura. Pojavljuje se opasnost da mnogi osnuju samoregulatorno tijelo ili da postave ombudsmana, ali onda tu stupa na snagu medijska zajednica i organizacije civilnog društva koje će testirati koliko su ta samoregulatorna tijela zaista tu da rade svoj posao. Društvo treba da reaguje i da bude tu kao korektiv“, kazao je Neđeljko Rudović, generalni direktor Direktorata za medije u Ministarstvu kulture i medija na konferenciji o radu lokalnih javnih emitera.⁷⁶

73 Intervju s bivšim urednikom vodećih crnogorskih medija i nekadašnjim direktorom Instituta za medije Vladanom Mićunovićem.

74 Intervju s novinarkom i predsjednikom Skupštine Media centra Duškom Vukovićem.

75 Intervju s direktoricom AEM Sunčicom Bakić.

76 Radio Kotor, Održana panel diskusija Mediji i društvena odgovornost – lokalni javni emiteri na braniku profesionalnih standarda, 26. 5. 2023. Dostupno na: bit.ly/3WHECBu. Pristupano: 1. 6. 2023.

4.1. FUNKCIONALNOST I EFEKTIVNOST SAMOREGULATORNIH TIJELA

Četiri samoregulatorna mehanizma (Medijski savjet za samoregulaciju, dva ombudsmena privatnih medija i ombudsmanka RTCG) aktivna su u Crnoj Gori. Oni primaju relativno mali broj žalbi, što navodi na pitanje da li ih javnost prepoznaje kao nezavisne adrese na koje se može žaliti. Nema javnih podataka o tome koliko građani koriste ove mehanizme kako bi zaštitili svoja prava i imaju li u njih povjerenja. Uz to, nije poznato koliko njihove odluke imaju efekta u medijima i koliko doprinose boljoj primjeni standarda.

Tabela 3: PREGLED BROJA ŽALBI PO SAMOREGULATORNIM TIJELIMA U CRNOJ GORI

NAZIV SAMOREGULATORNOG TIJELA/MEHANIZMA	Broj žalbi u 2020.	Broj žalbi u 2021.	Broj žalbi u 2022.
Medijski savjet za samoregulaciju	3	4	9
Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu	0	0	0
Ombudsmanka nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor	9	9	15
Ombudsman dnevnog lista Dan	3	0	0
Ombudsmanka RTCG	-	18	34

Medijski savjet za samoregulaciju, čiji su članovi trenutno dnevni list i portal Pobjeda, TV Nova M, TV Teuta, radio Elmag, radio Dux, portal i radio Antena M, te portal Analitika i CdM, suočava se s finansijskim problemima i to se, prema mišljenju izvršnog sekretara Savjeta, odražava i na broj žalbi.⁷⁷ Ovo tijelo je od osnivanja do 2017. razmatralo i žalbe medija koji nijesu bili njeni članovi, što je izazivalo kritike dijela javnosti. Na insistiranje međunarodne zajednice, Statut je izmijenjen 2017. i od tada se razmatraju samo žalbe koje se odnose na članice. O žalbama odlučuje Komisija za žalbe i monitoring, na osnovu Poslovnika. Komisija ima pet članova (izvršni sekretar i četiri medijska eksperta) koje bira Upravni odbor ove organizacije na četiri godine.⁷⁸ Članovi imaju pravo na novčanu nadoknadu ako to dozvoljavaju finansijske mogućnosti Savjeta. Prema Statutu MSS, medij za koga se ustanovi da je prekršio Kodeks novinara dužan je da objavi odluku Komisije.

77 Intervju sa izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju Ranko Vujovićem.

78 Statut Medijskog savjeta za samoregulaciju dostupan na: <https://bit.ly/451xUKy>

Medijski ombudsman u dnevnom listu Dan kaže da od 2020. nije imao nijednu žalbu te smatra da je to posljedica njegovog preventivnog djelovanja. Ombudsmana u ovom mediju bira izvršni direktor i njemu je odgovoran. Trenutni ombudsman je u punom radnom odnosu i aktom o zaposlenju predviđen je i njegov način djelovanja, a to je postupanje po žalbama, te davanje pismene i usmene opomene i preporuka. „Preventivnim djelovanjem bez miješanja u uređivačku politiku i bez nekog određivanja mog o čemu će se pisati ili ne. Nailazimo na nerazumijevanje čitalaca, kao da smo prećutali nešto, a u stvari je poštovan kodeks,“ kaže ombudsman.⁷⁹

Ombudsmanka Vijesti objašnjava da u statistiku ulaze samo žalbe koje su formalno ušle u proceduru odlučivanja, a sve ostale reakcije čitalaca tretira kao primjedbe koje ona rješava. Nju je izabrao menadžment te medijske kuće.

Oba medijska ombudsmana rade na osnovu pravilnika o radu u kojima su sadržani procedura i način donošenja odluka.⁸⁰ „Ukoliko čitalac/čitateljka smatra da je u tekstu u kom je lično pomenut ili se lako može identifikovati (ne mora biti imenom i prezimenom nego ako mu pomeneš funkciju ili firmu) došlo do povrede Kodeksa, ima pravo na žalbu“, objašnjava medijska ombudsmanka.⁸¹

Žalba može biti formalno ispravna ili neispravna, dok odluka može biti da se odbija žalba, da se prihvata u potpunosti i da se prihvata djelimično. Odluke ombudsmana objavljuju se na sajtu. Čitalac/čitateljka može dati prijedlog za poravnanja poput uklanjanja teksta ili objavljivanja demantija, a o tome se izjašnjava uredništvo. Poslovníkom je preciziran rok koji glavni urednik i njegovi zamjenici imaju da se izjasne o žalbi.

Osim rješavanja žalbi, medijski ombudsmani mogu samoinicijativno reagovati na kršenja Kodeksa i tražiti da njihovo reagovanje bude objavljeno. Takođe, kad smatraju da je to potrebno, mogu objaviti autorski tekst o negativnim i pozitivnim trendovima u poštovanju Kodeksa, što ombudsmanka koristi. Prema mišljenju sagovornika u našem istraživanju, i u slučaju kad ombudsman nema žalbi, ali komunicira unutar redakcije i preventivno ukazuje na izazove, o tome treba da obavijesti javnost.⁸² Rad ombudsmanke RTCG uređen je Pravilnikom o načinu rada ombudsmana (vidi poglavlje 6).

Govoreći o saradnji s medijima i novinarima, izvršni sekretar MSS kaže da „njihove članice nijesu srećne kad se utvrdi da su prekršile Kodeks“. Ombudsmanka Vijesti ne komunicira direktno s novinarima već preko urednika zaduženog za komunikaciju s njom. Ombudsman u Danu smatra da je „uloga ombudsmana da stekne povjerenje novinara, da razumije težinu njihovog posla i da ne bude strog tako da ga novinari dožive kao cenzora“.

79 Intervju sa ombudsmanom dnevnog lista Dan Ilijom Jovičevićem.

80 Pravilnik o radu Ombudsmana u dnevnom listu Dan dostupan na: <https://bit.ly/3IBZTHh>. Pravilnik o radu Ombudsmana u nezavisnom dnevniku Vijesti i nedjeljniku Monitor dostupan na: <https://bit.ly/41Hrmhp>

81 Intervju sa ombudsmankom nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor, Paulom Petričević

82 Intervju s bivšim urednikom vodećih crnogorskih medija i nekadašnjim direktorom Instituta za medije Vladanom Mićunovićem.

Osim rješavanja žalbi, medijski ombudsmani mogu samoinicijativno reagovati na kršenja Kodeksa i tražiti da njihovo reagovanje bude objavljeno.

4.2. KAPACITETI SAMOREGULATORNIH TIJELA

Svi samoregulatorni mehanizmi u Crnoj Gori susreću se sa problemom nedovoljnih resursa.

U Medijskom savjetu za samoregulaciju aktivni su izvršni sekretar i komisija od pet članova koja razmatra žalbe. Komisiju čine dugogodišnji urednici i novinari iz crnogorskih medija Sonja Drobac, Branko Vojičić i Danilo Burzan, te dekanica Pravnog fakulteta Aneta Spaić i izvršni sekretar Savjeta Ranko Vujović. U organizaciji nema dodatnih medijskih stručnjaka niti administrativnog osoblja koji bi pomogli boljem funkcionisanju organizacije. Takođe, ograničeni resursi sprečavaju ih da sprovedu kontinuirani medijski monitoring, pa su primorani da svoj rad ograniče na odlučivanje o žalbama. Žalbu mogu podnijeti svi građani, i anonimno.

Ombudsmanka nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor po zanimanju nije novinarka, ali ima dugogodišnje iskustvo u analizi medijskog sadržaja i u samoregulaciji, dok je ombudsman Dana prethodno bio novinar i saradnik te medijske kuće. Medijski ombudsmani su jedine osobe koje se u svojim medijima bave odlučivanjem o žalbama i pitanjem samoregulacije. Ombudsmanka nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor objašnjava da „kad je iz zdravstvenih razloga spriječena da obavlja posao, nema ko da je zamijeni i to može usporiti proces odlučivanja“.⁸³ Ombudsman u dnevnom listu Dan zadovoljan je postojećim kapacitetima.⁸⁴

Svi samoregulatorni mehanizmi u Crnoj Gori susreću se sa problemom nedovoljnih resursa.

U periodu izbora medijskog ombudsmana u RTCG dio javnosti kritikovao je izbor sadašnje ombudsmanke, jer je ona po zanimanju rediteljka, a njen protivkandidat je bio dugogodišnji novinar. I sagovornici u ovom istraživanju osvrnuli su se na njen izbor smatrajući da na toj poziciji treba da bude osoba koju novinarska profesija prepoznaje kao kredibilnu i kompetentnu.⁸⁵

Svi predstavnici samoregulatornih mehanizama učestvuju na stručnim skupovima i tribinama u zemlji i inostranstvu. Aktivni su i u inicijativama za jačanje medijske pismenosti. Smatraju da bi im bile korisne dodatne edukativne aktivnosti za unapređenje znanja i umrežavanje.

4.3. ODRŽIVOST SAMOREGULATORNIH TIJELA

Osim medijskog ombudsmana u RTCG, čija je održivost garantovana budžetom te medijske kuće, ostala samoregulatorna tijela nemaju dugoročno osigurano finansiranje. Medijski savjet za samoregulaciju koji okuplja više medija, godinama se suočava s problemom finansiranja te se dominantno oslanja na strane donacije i posljednje dvije godine na sredstva iz Fonda za

83 Intervju s ombudsmankom nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor Paulom Petričević

84 Intervju s ombudsmanom dnevnog lista Dan Ilijom Jovičevićem.

85 Intervju s bivšim urednikom vodećih crnogorskih medija i nekadašnjim direktorom Instituta za medije Vladanom Mićunovićem.

pluralizam koja nijesu dovoljna za adekvatno funkcionisanje. Zbog nedostatka finansija, ta samoregulacijska organizacija je 2019. pauzirala s radom i nije razmatrala žalbe. Organizacija nema svoje prostorije već koristi kancelariju koju joj je ustupila Uprava za imovinu.

S druge strane, dva medijska ombudsmana zavise od budžeta privatnih medija koji isplaćuju platu ombudsmana i honorar ombudsmanke. Oba medija su u posljednje dvije godine dobila iz Fonda za pluralizam dio novca za tu svrhu.

Tabela 4: PREGLED IZDVAJANJA IZ DRŽAVNOG BUDŽETA ZA OPERATIVNE TROŠKOVE SAMOREGULACIJE

NAZIV SAMOREGULATORNOG TIJELA	Izdvojeni iznos iz budžeta Fonda za pluralizam za 2021. godinu (u eurima)	Izdvojeni iznos iz budžeta Fonda za pluralizam za 2022. godinu (u eurima)
Medijski savjet za samoregulaciju	8.321	10.462
Jumedia Mont – ombudsman Dan	5.000	5.000
Daily press – ombudsman Vijesti	3.878	3.878
UKUPNI IZNOS	17.201	19.340

Ombudsman dnevnog lista Dan radi u prostorijama te medijske kuće, dok ombudsmanka nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor radi od kuće. Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu nema kancelariju ni obezbijeđen izvor finansiranja već djeluje na principu volonterizma.

Za bolje funkcionisanje, angažovanje dodatnog osoblja i stručno usavršavanje ombudsmana i članova svih samoregulatornih mehanizama neophodno je da mediji izdvoje više novca i da koriste sredstva iz Fonda za pluralizam. Posljednjih godina zabilježene su samo rijetke inicijative stranih donatora (podrška Tehničkoj radnoj grupi za samoregulacije) u ovoj oblasti, a za jačanje samoregulacije i novinarske etike neophodna je njihova dodatna podrška i pomoć.

Imajući u vidu da u nekoliko zemalja bivše Jugoslavije ne postoji jezička barijera i da mediji i medijski vlasnici iz Srbije imaju jak uticaj u Crnoj Gori, dio sagovornika predlaže jačanje prekogranične saradnje u oblasti samoregulacije.

Za bolje funkcionisanje, angažovanje dodatnog osoblja i stručno usavršavanje ombudsmana i članova svih samoregulatornih mehanizama neophodno je da mediji izdvoje više novca i da koriste sredstva iz Fonda za pluralizam.

V.

IZAZOVI I PRIMJERI SAMOREGULACIJE U ONLAJN MEDIJIMA I DRUŠTVENIM MREŽAMA U CRNOJ GORI

Osim nedosljedne primjene etičkih standarda u izvještavanju (vidi poglavlje 3.2), sagovornici u ovom istraživanju prepoznaju problem neadekvatnog moderiranja komentara čitalaca u onlajn medijima i neuređeno pitanje moderiranja sadržaja i komentara pratilaca na nalogima medija na društvenim mrežama.

5.1. KOMENTARI ČITALACA IZAZOV ZA ONLAJN MEDIJE

Glavni izazovi sa kojima se suočava samoregulacija u onlajn medijima u Crnoj Gori je primjena Kodeksa u dijelu koji se odnosi na uspostavljanje jasnih pravila komentarisanja i objavljivanja na vidljivom mjestu. Iako značajan broj onlajn medija, u skladu s Kodeksom, imaju interna pravila koja su uglavnom fokusirana na zabranu govora mržnje, vrijeđanje i omalovažanje, a koja predstavljaju smjernice administratorima koji moderiraju komentare čitalaca, to i dalje nije praksa koju su usvojili svi onlajn mediji.

Istraživanja medijskih organizacija pokazuju da mediji dosljedno ne sprovode pravila komentarisanja i odredbi Zakona o medijima. Iako iz godine u godinu etablirani onlajn mediji sve bolje moderiraju komentare čitalaca, ovaj segment njihovog rada i dalje ostaje izazov.

Iako je uloga onlajn komentara na portalima jačanje interakcije između medija i čitalaca i uključivanje u raspravu o autorskim tekstovima, ta praksa u našim onlajn medijima još nije zaživjela.

Medijske organizacije su ranije ukazale na to da je važno da čitaoci dobiju odgovor uredništva ukoliko se žale na primjenu internih pravila komentarisanja, te da mediji uvedu nedjeljne komentare u kojima bi dali pregled dobre i loše prakse u komentarisanju i tako podsjetili čitaoce da su prihvatljivi samo komentari u skladu s pravilima.⁸⁶

5.2. MODERIRANJE NALOGA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA MEDIJA

Pitanje moderacije i uklanjanja spornih komentara čitalaca na nalogima medija na društvenim mrežama nije zakonski tretirano i ne pominje se u Kodeksu novinara i novinarki Crne Gore. Stoga se u Crnoj Gori često vodi polemika o tome je li medij dužan ukloniti komentare čitalaca sa svoje stranice na društvenoj mreži ukoliko ti komentari vrijeđaju i šire mržnju.

Novinari u neformalnim raspravama prebacuju odgovornost na društvene mreže. Na primjer, Fejsbuk ima pravila za korisnike i po njima komentar korisnika može biti automatski uklonjen ako Fejsbuk dobije prijavu trećeg lica da se tim komentarom krše njegova ili njena prava. Fejsbuk ima mogućnost da ukloni i profil ako nakon jednog ili više upozorenja korisnici nastave da krše njihova pravila ili se lažno predstavljaju, te da „filtrira vulgarnosti“ automatskim sakrivanjem komentara.⁸⁷

Međutim, kontinuirani monitoring medija koji sprovodi Institut za medije Crne Gore pokazuje da nalozi onlajn medija na društvenoj mreži Fejsbuk obiluju teškim uvredama, psovkama i spornim govorom.⁸⁸

Zaključak ovog monitoringa jeste da najčitaniji onlajn mediji u Crnoj Gori nedovoljno filtriraju komentare svojih korisnika i tako doprinose daljem širenju uvredljivog govora i govora mržnje u javnoj komunikaciji. Ipak, u avgustu 2022. godine, kad se na Cetinju dogodilo masovno ubistvo⁸⁹, na većini objava etabliranih onlajn medija o ovom događaju nije bilo dozvoljeno komentarisanje. Time su pokazali da mogu biti odgovorni i adekvatno upravljati sadržajem na svojim Fejsbuk stranicama.⁹⁰

Prema istraživanju MSS, većina medijskih aktera iz Crne Gore smatra da je stanje na društvenim mrežama haotično i neodrživo i da zahtijeva neki vid

Kontinuirani monitoring medija koji sprovodi Institut za medije Crne Gore pokazuje da nalozi onlajn medija na društvenoj mreži Fejsbuk obiluju teškim uvredama, psovkama i spornim govorom.

86 Bogdanović, Milica, Primjena Etičkog kodeksa i načela samoregulacije kroz interna pravila za objavljivanje komentara u onlajn medijima u Crnoj Gori, IMCG, 2018. Dostupno na: bit.ly/3OLMtfq. Pristupano: 31. 5. 2023.

87 Bogdanović, Milica, Đurnić, Teodora, Fazlić, Arman, Sokol, Anida, Moderacija komentara na nalogima medija u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini, IMCG, 20. 4. 2023. Dostupno na: bit.ly/42h1Bon. Pristupano: 31. 5. 2023.

88 Autorsko-istraživački tim IMCG, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima – II dio, 20. 12. 2023. Dostupno na: bit.ly/3BrB8cx. Pristupano: 31. 5. 2023.

89 Na Cetinju je 12. avgusta 2022. godine ubijeno 11 osoba među kojima i napadač V. B. Više informacija dostupno je na: bit.ly/45XE2E6.

90 *Ibid.*

regulacije. I sagovornici u ovom istraživanju većinski tvrde da se što prije mora propisati obaveza upravljanja društvenim mrežama, te da samoregulatorni mehanizmi i medijske organizacije moraju kontinuirano pratiti da li se te odredbe poštuju. Za sva druga pitanja koja se odnose na društvene mreže, dio sagovornika kaže da treba slijediti prakse Evropske unije i dosljedno ih primjenjivati.⁹¹

5.3. ALGORITMI I ULOGA VJEŠTAČKE INTELIGENCIJE U ONLAJN MEDIJIMA

Većina sagovornika u ovom istraživanju tvrdi da u Crnoj Gori nije zabilježena intenzivna rasprava o uticaju algoritama na rad medija i njihovu vidljivost na društvenim mrežama, niti rasprave o ulozi vještačke inteligencije (VI) u onlajn medijima. Uočeni su samo pojedinačni tekstovi u kojima su crnogorski mediji izvještavali o slučajevima lažnih informacija koje su kreirane uz pomoć vještačke inteligencije, tekstovi u kojima su testirali ChatGPT, te pitali novinare što oni misle o uticaju VI na njihov posao. Međutim, opsežniju raspravu u ovoj oblasti treba što prije pokrenuti.

91 Jovičević, Ilija, Petričević, Paula, Spaić, Aneta, Vujović, Ranko, Društvene mreže i novinarstvo u Crnoj Gori, MSS, 9. 9. 2023. Dostupno na: <https://bit.ly/446H9rJ>. Pristupano: 31. 5. 2023.

VI.

IZAZOVI SAMOREGULACIJE U JAVNIM MEDIJIMA

Nacionalni regulator AEM zadužen je da nadzire kako elektronski mediji poštuju zakone i pravilnike u kojima su sadržana mnoga načela iz Kodeksa. S druge strane, onlajn mediji, kako javni tako i privatni, izuzeti su iz nadležnosti regulatora i institucija.

Javni mediji primjenjuju Kodeks novinara i novinarki Crne Gore, a RTCG ima i svoj Etički kodeks kojim se obuhvata etičke standarde i pravila ponašanja novinara i zaposlenih, te programski standardi za stvaranje sadržaja. Prijavu zbog kršenja Etičkog kodeksa RTCG mogu podnijeti građani, član Savjeta, generalni direktor, kao i svaki zaposleni u RTCG. Prijava se podnosi Savjetu RTCG koji u roku od 15 dana daje mišljenje i dostavlja ga podnosiocu prijave i generalnom direktoru koji dalje pokreće disciplinski postupak, ako je u pitanju zaposleni ove medijske kuće. Od 2021. RTCG ima i ombudsmanku.

Osim RTCG u Crnoj Gori djeluju i javni mediji na lokalnu – šest TV stanica i 16 radija. Većina emitera ima Pravilnik o programskim principima i profesionalnim standardima koji sadrži niz etičkih načela i u kojem se navodi da se građani sa žalbama mogu obratiti Komisiji za predstavke i prigovore koja ima Poslovnik o radu.⁹²

Pretragom sajtova lokalnih javnih emitera zaključuje se da većina njih ima Komisiju za predstavke i prigovore slušalaca koja razmatra žalbe građana. Međutim, odluke o kršenju programskih standarda donosi Savjet medijske kuće, koji direktoru predlaže dalje mjere. Emiteri imaju i obrasce za podnošenje prigovora. Članove Komisije bira Savjet.⁹³

Pretragom sajtova uočili smo da dio lokalnih javnih emitera te informacije objavljuje, ali uglavnom nijesu lako dostupne i vidljive gledaocima i slušaocima. Na sajtovima nema detaljnih informacija o broju žalbi niti odluka Komisije. Nema javno dostupnih podataka o tome u kojoj se mjeri poštuje Kodeks novinara i novinarki.

92 Informacija Unije lokalnih javnih emitera dostavljena Institutu za medije 31. 5. 2023.

93 Član 16 Poslovnika o radu Savjeta Radio Tivta. Dostupno na: bit.ly/3qAlDvD. Pristupano: 13. 6. 2023.

S nedavnog skupa lokalnih javnih emitera potekao je prijedlog da se pitanje samoregulacije uredi kroz jedinstveno samoregulatorno tijelo, te da javni emiteri obnove članstvo u Uniji lokalnih javnih emitera, kao ranije osnovanom udruženju lokalnih medija, i da tako zajednički doprinose sprečavanju neetičkog i nezakonitog sadržaja.⁹⁴

6.1. POZICIJA OMBUDSMANA U RTCG

Nadležnost ombudsmanke u RTCG definisana je Zakonom o nacionalnom emiteru RTCG i Pravilnikom o načinu rada. Ombudsmanka Danijela Popović istovremeno je i rediteljka u toj medijskoj kući. Ona razmatra prigovore čitalaca, prati poštovanje programskih principa, daje preporuke menadžmentu RTCG i predstavlja medijatora u komunikaciji između medija i javnosti. Uz to, ona kvartalno dostavlja izvještaje o svom radu Savjetu RTCG⁹⁵, koji prema Zakonu, bira i razrješava ombudsmana te funkcije.

Medijske organizacije i drugi društveni akteri ukazuju na slučajeve povremenog kršenja Kodeksa i Pravilnika o programskim principima i profesionalnim standardima, koja se između ostalog, tiču objektivnosti, nepristrasnosti, uravnoteženog izvještavanja, prava žena i žrtava porodičnog nasilja, izvještavanja o osvetničkoj pornografiji itd.⁹⁶ O takvim slučajevima odlučuje ombudsmanka koja dalje upoznaje Savjet s izvještajima i preporukama. To tijelo menadžmentu RTCG može naložiti određene mjere. Međutim, pravila o izvještavanju RTCG o predizbornoj kampanji za predsjedničke izbore 2023. nalagala su da gledaoci podnose prigovor ombudsmanu za eventualna kršenja, a da odluku donosi Savjet.⁹⁷

Iako se u Zakonu i Pravilniku navodi da je ombudsman nezavisan u radu, dugogodišnji urednik i sagovornik u ovom istraživanju kritikuje to što se prema preporukama ombudsmana određuje Savjet RTCG i što tijelo u kojem članovi nijesu stručnjaci za novinarsku etiku nalažu dalje mjere.⁹⁸

Rad ombudsmanke, njeni zapisnici i informacije kako se može poslati prigovor, nemaju posebnu rubriku na sajtu RTCG, već su podrubrika u dijelu „Savjet“, što čitaocima dodatno otežava mogućnost da se informišu o tome kako da upute prigovor. Kontakt ombudsmana nije vidljiv ni u programu ove medijske kuće,

Medijske organizacije i drugi društveni akteri ukazuju na slučajeve povremenog kršenja Kodeksa i Pravilnika o programskim principima i profesionalnim standardima, koja se između ostalog, tiču objektivnosti, nepristrasnosti, uravnoteženog izvještavanja, prava žena i žrtava porodičnog nasilja, izvještavanja o osvetničkoj pornografiji itd.

94 Radio Kotor, Održana panel diskusija Mediji i društvena odgovornost – lokalni javni emiteri na braniku profesionalnih standarda, 26. 5. 2023. Dostupno na: bit.ly/3WHECBu. Pristupano: 1. 6. 2023.

95 Prema Zakonu o nacionalnom javnom emiteru RTCG, Savjet RTCG ima devet članova. Član Savjeta može biti afirmisani stručnjak iz oblasti koja je relevantna za obavljanje djelatnosti RTCG (novinarstvo, umjetnost, kultura, audiovizuelna medijska djelatnost, sociologija, istorija, pravo, ekonomija i dr.), koji je državljanin Crne Gore, ima prebivalište u Crnoj Gori, najmanje VII-1 nivo kvalifikacije obrazovanja i najmanje pet godina radnog iskustva u oblasti relevantnoj za obavljanje djelatnosti RTCG.

96 Izvještaji o radu ombudsmana RTCG. Dostupno na: <https://bit.ly/3OAZAQv>.

97 Pravila o izvještavanju RTCG o predizbornoj kampanji za praćenje izbora za predsjednika Crne Gore koji će se održati 19. marta 2023. godine. Dostupno na: <https://bit.ly/43qMOIB>.

98 Intervju s urednikom vodećih crnogorskih medija i nekadašnjim direktorom Instituta za medije Vladanom Mićunovićem.

ni na njenim društvenim mrežama. Ombudsmanka je uredništvu predlagala da prije informativnih emisija emituju njenu e-mail adresu.⁹⁹

Gostovanja ombudsmanke u programu RTCG su rijetka i nema kontinuiranog predstavljanja njenih izvještaja u emisijama u kojima bi mogla bolje promovisati svoju uloga medijatorke između ovog medija i gledalaca.¹⁰⁰

Osim mogućnosti da ukaže na obavezu etičkog i kvalitetnog novinarskog izvještavanja i na odgovorno postupanje ovog medija i novinara prema javnosti, ombudsmanka bi javnim pojavljivanjem mogla dodatno informisati gledaoce o mogućnosti da joj se obrate i da ukažu na eventualne propuste.

Kroz davanje mišljenja i preporuka i kroz interne rasprave i susrete, jačala bi se saradnja i komunikacije između zaposlenih u RTCG i ombudsmanke. To bi povećalo i svijest novinara o odgovornosti prema javnosti i, u krajnjem, razvila bi se praksa da se o etičkim izazovima i o eventualnim kršenjima i propustima otvoreno raspravlja kako bi se spriječilo ponavljanje grešaka.

Iako ombudsmanka kaže da je zadovoljna odnosom s menadžmentom i Savjetom RTCG¹⁰¹, za aktivan pristup unutar RTCG i u javnosti neophodna joj je veća podrška menadžmenta te medijske kuće i prepoznavanje značaja ombudsmana za unapređenje programa i jačanje povjerenja gledalaca.

6.2. KOMENTARI ČITALACA I DRUŠTVENE MREŽE JAVNOG MEDIJA

RTCG ima svoj portal koji je komentare čitalaca uredio u skladu s Kodeksom novinara i novinarki Crne Gore. Monitoring organizacija civilnog društva pokazuje da se komentari čitalaca uglavnom adekvatno moderiraju i da nema uvrede i komentara mržnje.¹⁰² Na nalogima ovih medija na društvenim mrežama (naročito na Fejsbuku) nije primjetno širenje neadekvatnog i neprofesionalnog sadržaja. Vidljivo je da se na društvenim mrežama dijeli sadržaj koji rijetko izaziva uvrede, zapaljivi govor ili poruke mržnje. Osim moderatora komentara čitalaca, ovaj medij ima tim zadužen za upravljanje društvenim mrežama, kao i interne procedure za objavljivanje i moderaciju sadržaja na mrežama.¹⁰³

99 Intervju s ombudsmankom RTCG Danijelom Popović.

100 *Ibid.*

101 *Ibid.*

102 Autorsko-istraživački tim IMCG, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima – II dio, 20. 12. 2023. Dostupno na: bit.ly/3BrB8cx. Pristupano: 31. 5. 2023.

103 Bogdanović, Milica, Đurnić, Teodora, Fazlić, Arman, Sokol, Anida, Moderacija komentara na nalogima medija u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini, IMCG, 20. 4. 2023. Dostupno na: bit.ly/42h1Bon. Pristupano: 31. 5. 2023.

VII.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Etička načela za profesionalno izvještavanje sadržana su i u medijskim zakonima i u Kodeksu novinara i novinarki Crne Gore. Crnogorskim propisima u oblasti medija tek predstoji usklađivanje s evropskim zakonodavstvom. U našoj zemlji još nije počela ozbiljna rasprava o izmijenjenoj Direktivi o audiovizuelnim uslugama, Aktu o digitalnim uslugama i Prijedlogu evropskog akta o slobodi medija o kojima se intenzivno raspravlja u zemljama Evropske unije, niti o drugim važnim pitanjima za medijsku zajednicu, poput novih oblika monetizacije medijskog sadržaja, uticaja algoritama na održivost medija, te uticaja vještačke inteligencije na rad novinara i kvalitet sadržaja.

Samoregulacija u Crnoj Gori počiva na Kodeksu novinara i novinarki Crne Gore koji prihvataju svi mediji. Kodeks je zastario i ne daje smjernice medijima kako da se izbore s izazovima u digitalnom okruženju, poput moderacije sadržaja i upravljanja društvenim mrežama, borbe protiv dezinformacija, provjere istinitosti u reklamnom sadržaju i mnoga druga pitanja. Rasprava o tom pitanju još nije počela niti se razmatra mogućnost za izmjene i unapređenje ovog dokumenta, iako tu potrebu prepoznaju predstavnici medija, medijski ombudsmeni, predstavnici regulatora i samoregulacije, te medijski eksperti s kojima smo razgovarali za potrebe ovog istraživanja.

Država formiranjem Fonda za medijski pluralizam izdvaja sredstva za operativne troškove samoregulatornih mehanizama i najavljuje da će izmjenom medijskih zakona obavezati medije da razviju samoregulatorne mehanizme ako žele aplicirati za novac iz Fonda.

Postojeća samoregulatorna tijela, u skladu sa svojim ograničenim kapacitetima, trude se da doprinose promociji i poštovanju Kodeksa novinara. Međutim, to nije dovoljno. Medijskoj sceni potrebna je jača samoregulacija koja ima autoritet da ukaže na propuste i da dâ smjernice kako da se unaprijedi kvalitet izvještavanja.

Medijski ombudsmeni privatnih medija i samoregulatorno tijelo primaju relativno mali broj žalbi. Oni nemaju dovoljno resursa za unapređenje rada, za bolju promociju svojih aktivnosti i veću vidljivost.

Dok god Savjet RTCG ima formalnu mogućnost da razmatra izvještaje ombudsmanke i predlaže mjere menadžmentu, ombudsmanka RTCG ne

može biti do kraja nezavisna u svom radu. Jedino uz podršku menadžmenta te medijske kuće ona se može izgraditi autoritet i biti pouzdana adresa na koju se građani obraćaju kad žele zaštititi svoja prava.

Iako svjesni političkog ambijenta koji utiče na medijsku zajednicu, te sve izraženijeg udaljavanja unutar same zajednice, dio sagovornika u ovom istraživanju iskazuje optimizam da bi Crna Gora mogla pokušati da razmotri nove modele za stvaranje jače samoregulacije. Uz podršku međunarodne zajednice i medijskih organizacija, dio sagovornika je mišljenja da treba, bez obzira na sve ograničavajuće faktore, pokrenuti raspravu o mogućem formiranju jedinstvenog profesionalnog samoregulatornog tijela.

Da bi se unaprijedilo stanje u oblasti samoregulacije i da bi Crna Gora imala jača samoregulatorna tijela koja mogu adekvatno odgovoriti na izazove u digitalnom okruženju i zaštititi građane od štetnog sadržaja, IMCG predlaže da:

- Medijska zajednica i lokalne medijske organizacije, uz podršku međunarodnih organizacija, razmotre mogućnost za izmjenu i unapređenje Kodeksa novinara i novinarka u skladu s novim trendovima i izazovima sa kojima se mediji suočavaju.
- Medijska zajednica i lokalne medijske organizacije, uz podršku međunarodnih organizacija, pokrenu raspravu o potencijalno novim samoregulatornim modelima i razmotre mogućnost formiranja jedinstvenog samoregulatornog tijela koje bi vodili nezavisni medijski profesionalci i eksperti.
- Tradicionalni i onlajn mediji razmotre mogućnost donošenja internih etičkih smjernica za novinare, fotografe, urednike, te tehničko osoblje, stalne saradnike i one koji učestvuju u pripremi sadržaja. Mediji koji imaju etičke smjernice da razmotre mogućnost da kontinuirano prate poštovanje smjernica.
- Onlajn mediji razmotre mogućnost uvođenja povremene analize sadržaja radi unapređenja kvaliteta i poštovanja etičkih standarda.
- Medijske organizacije i strukovna udruženja, u saradnji sa samoregulatornim mehanizmima, organizuju treninge za novinare i urednike radi promocije i poštovanja Kodeksa. Posebnu pažnju treba obratiti na novinare u lokalnim javnim emiterima i lokalnim medijima.
- Privatni mediji i medijske organizacije, uz podršku međunarodnih organizacija i stranih donatora, razmotre mogućnost unapređenja kapaciteta postojećih samoregulatornih mehanizama, njihove vidljivosti i promocije u javnosti.
- Ombudsmanka RTCG zajedno s menadžmentom te medijske kuće razmotri mogućnost češćeg gostovanja u programu, predstavljanja javnosti svog rada i bolje promocije zaštitnika prava gledalaca. Potrebno je uspostaviti transparentne i jasne mehanizme zaštite od uticaja Savjeta RTCG na ombudsmanku.

- Medijske organizacije i međunarodne organizacije, uz podršku stranih donatora, iniciraju edukativne aktivnosti (treninge, studijske posjete i razmjene) za predstavnike postojećeg samoregulatornog tijela i medijske ombudsmane u zemljama regiona i EU.
- Medijske organizacije, uz podršku međunarodnih organizacija i stranih donatora, pokrenu raspravu o jačoj regionalnoj saradnji između samoregulatornih mehanizama iz Crne Gore i zemalja regiona kako bi zajednički doprinijeli borbi protiv neprofesionalnog medijskog sadržaja.
- Regulator i nadležno ministarstvo, uz podršku medijskih organizacija, razmotre mogućnost pokretanja rasprava o budućim zakonskim izmjenama i novoj evropskoj regulativi u oblasti medija.
- Medijske organizacije, u saradnji sa samoregulatornim mehanizmima, razmotre mogućnost da pokrenu raspravu o jačanju samoregulacije u lokalnim javnim emiterima.
- Mediji, medijske zajednice, regulator i samoregulatorni mehanizmi razmotre mogućnost organizovanja češćih rasprava o aktuelnim etičkim i drugim stručnim temama koji utiču na medije i njihov rad (razvoj vještačke inteligencije, uticaj algoritama na održivost medija itd.)
- Međunarodne organizacije i strani donatori razmotre mogućnost da intenzivno i kontinuirano podrže inicijativu za razvoj i unapređenje samoregulacije.

LITERATURA I IZVORI

ZAKONI I PRAVILNICI

Akt o digitalnim uslugama, 2020. Dostupno na: <http://bit.ly/3Gy4TLP>

Direktiva EU 2018/1808 o audiovizuelnim medijskim uslugama. Dostupno na: <https://bit.ly/3KMqCIA>

Etički kodeks Radio-televizije Crne Gore, 2021. Dostupno na: <https://bit.ly/453PuxE>

Etički kodeks RTV Budva. Dostupno na: <bit.ly/42awvyt>

Kodeks novinara i novinarki Crne Gore. Dostupno na: <https://bit.ly/39DvF8k>

Nacrt Medijske strategije Crne Gore 2022–2026. s Akcionim planom za 2022. i 2023, 2022. Dostupno na: <bit.ly/3oCRLiO>

Pravila o izvještavanju RTCG o predizbornoj kampanji za praćenje izbora za predsjednika Crne Gore koji će se održati 19. marta 2023. godine. Dostupno na: <https://bit.ly/43qMOIB>

Pravilnik o radu Ombudsmana u dnevnom listu Dan. Dostupno na: <https://bit.ly/3IBZTHh>

Pravilnik o radu Ombudsmana u nezavisnom dnevniku Vijesti i nedjeljniku Monitor. Dostupno na: <https://bit.ly/41Hrmhp>

Pravilnik o komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama. Dostupno na: <https://bit.ly/3EZYWtg>

EU Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama, 2018. Dostupno na: <http://bit.ly/3KMqCIA>

Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima. Dostupno na: <https://bit.ly/3ogLner>

Predlog evropskog akta o slobodi medija, 2022. Dostupno na: <http://bit.ly/41fpvAt>

Statut Medijskog savjeta za samoregulaciju. Dostupno na: <https://bit.ly/451xUKy>

Vodič za primjenu smjernice 2.8. Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore, 2019. Dostupno na: <https://bit.ly/3BiAe24>

Zakon o elektronskim medijima („Sl. list RCG“, br. 46/2010, 40/2011 - dr. zakon, 53/2011, 6/2013, 55/2016, 92/2017 i 82/2020 - dr. zakon, od 31. 3. 2021). Dostupno na: <https://bit.ly/3CodKNF>

Zakona o medijima („Službeni list CG“, br. 82/2020 od 6. 8. 2020. godine), Dostupno na: <https://bit.ly/3CqGju2>

Zakon o nacionalnom emiteru RTCG („Službeni list Crne Gore“, br. 080/20 od 4. 8. 2020). Dostupno: <https://bit.ly/3m854Tf>

ANALIZE, IZVJEŠTAJI I ISTRAŽIVANJA

Akcija za ljudska prava, 2015. Dostupno na: <https://bit.ly/3Bjw8qi>

Autorsko-istraživački tim IMCG, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima – II dio, 20. 12. 2023. Dostupno na: bit.ly/3BrB8cx

Bogdanović, Milica, Analiza narativa koji sadrže dezinformacije i govor mržnje, 20. 11. 2020. Dostupno na: bit.ly/45N7aOm

Bogdanović, Milica, Govor mržnje i dezinformacija u propisima i u praksi, 10. 10. 2021. Dostupno na: <https://bit.ly/3nN4YoZ>

Bogdanović, Milica, Primjena Etičkog kodeksa i načela samoregulacije kroz interna pravila za objavljivanje komentara u onlajn medijima u Crnoj Gori, IMCG, 2018. Dostupno na: bit.ly/3OLMtfq

Buljan, Marijana, Vuković, Duško, Monitoring novinarskih samoregulatornih tijela u Crnoj Gori, septembar 2012 – septembar 2014, Akcija za ljudska prava, 2015. Dostupno na: <https://bit.ly/3Bjw8qi>

Đurović, Goran, Kontrolisani haos u regulaciji elektronskih medija – rad Agencije za elektronskih medija, CGO, 2019. Dostupno na: bit.ly/4402lzz

Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima II dio, 20. 12. 2022. Dostupno na: <https://bit.ly/3BrB8cx>

IREX, Media sustainability index 2022, Vašington, 2023. Dostupno na: <https://bit.ly/3nOCLoZ>

Izveštaj AEM za 2022. Dostupno na: bit.ly/3OGRdTI

Izveštaji o radu ombudsmana RTCG. Dostupni na: <https://bit.ly/3OAZAQv>

Jovičević, Ilija, Petričević, Paula, Spaić, Aneta, Vujović, Ranko, Društvene mreže i novinarstvo u Crnoj Gori, MSS, 9. 9. 2023. Dostupno na: <https://bit.ly/446H9rJ>

JUFREX, Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori s preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije, 2017, EU i Savjet Evrope. Dostupno na: <https://bit.ly/2ZvfDWL>

JUFREX, Evropska praksa koregulacije u medijima – Usporedna analiza i preporuke s fokusom na situaciju u Srbiji, 2017, EU i Savjet Evrope. Dostupno na: <https://bit.ly/44OADqJ>

Odluka o raspodjeli sredstava iz Fonda za pluralizam i raznovrsnost medija namijenjena štampanim medijima i internetskim publikacijama u 2022. godini. Dostupno na: <https://bit.ly/3X5ielU>

OEBS, Priručnik za izvještavanje medija tokom izborne kampanje, 2023. Dostupno na: <https://bit.ly/41yFV6J>

OEBS, Priručnik za moderiranje komentara, 2022. Dostupno na: <https://bit.ly/3nVwAbj>

Pejović, Duška, Petričević, Paula, Priručnik za izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju prema ženama, OEBS, 2022. Dostupno na: <https://bit.ly/3O4IBan>

Vuković, Duško, Monitoring novinarskih samoregulatornih tijela u Crnoj Gori – prvi izvještaj, Akcija za ljudska prava, 2013. Dostupno na: <https://bit.ly/3nUFw0K>

Vuković, Duško, Uljarević, Daliborka, Savjest sedme sile – samoregulacija medija u Crnoj Gori, CGO, 2019. Dostupno na: <https://bit.ly/42Q5ocN>

ČLANCI I PRILOZI IZ MEDIJA

Agencija Mina, Problematična odluka da se iz Fonda finansira samoregulacija, 22. 12. 2019. Dostupno na: <https://bit.ly/3VVrcSd>

Bogdanović, Milica, Đurnić, Teodora, Fazlić, Arman, Sokol, Anida, Moderacija komentara na nalogima medija u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini, IMCG, 20. 4. 2023. Dostupno na: bit.ly/42h1Bon

IMCG, Reagovanje: Pogrešnim kontekstom uskraćeno poštovanje ženama i djevojkama koje su preživjele osvetničku pornografiju, 8. 2. 2023. Dostupno na: <https://bit.ly/3XRkb43>

Kalač, Damira, Rudović, Miloš, Borba za medijsku samoregulaciju između slobode i sijanja mržnje, Vijesti online, 30. 6. 2023. Dostupno na: <https://bit.ly/42M5gLt>

Mandić, Slavko, Od danas u Crnoj Gori radiće Novinarsko samoregulatorno tijelo, Skala radio, 7. mart 2012. Dostupno na: <http://bit.ly/43j7PFS>

PCNEN, TV Vijesti uspostavile instituciju ombudsmana, 25. 1. 2013. Dostupno na: <https://bit.ly/3l253fa>

Peruničić, Dejan, Paula Petričević ombudsmanka Vijesti, Vijesti online, 23. 6. 2015. Dostupno na: <https://bit.ly/3mnAhWo>

Petričević, Paula, Neprihvatljiv vid oglašavanja, Vijesti online, 24. 3. 2021. Dostupno: <https://bit.ly/3MpMMuO>

Portal Analitika, Ilija Jovičević ombudsman Dana, portal Analitika, 1. 3. 2014. Dostupno na: <https://bit.ly/42Ozhdr>

Portal Analitika, Osnovan Medijski savjet za samoregulaciju, 7. 3. 2012. Dostupno na: <https://bit.ly/3pyyuPN>

Radio Kotor, Održana panel diskusija mediji i društvena odgovornost – lokalni javni emiteri na braniku profesionalnih standarda, 26. 5. 2023. Dostupno na: bit.ly/3WHECBu

Radulović, Mila, Vijesti dobile ombudsmana, Vijesti online, 4. 11. 2013. Dostupno na: <https://bit.ly/3NZUixP>

RTCG, Danijela Popović ombudsman RTCG-a, 10. 6. 2021. Dostupno na: <https://bit.ly/3MltvKZ>

POPIS INTERVJUA

- Sunčica Bakić, direktorica Agencije za elektronske medije (intervju je urađen putem mejla, 25. 4. 2023.)
- Danijela Popović, ombudsmanka Radio-televizije Crne Gore (intervju je rađen putem platforme Zoom, 28. 4. 2023.)
- Ranko Vujović, izvršni sekretar Medijskog savjeta za samoregulaciju (intervju je urađen u Podgorici, 7. 5. 2023.)
- Amer Ramusović, predsjednika Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu (intervju je urađen putem mejla, 28. 4. 2023.)
- Paula Petričević, ombudsmanka nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor (intervju je urađen putem platforme Zoom, 27. 4. 2023.)
- Ilija Jovičević, ombudsman dnevnog lista Dan (intervju je urađen u Podgorici, 6. 5. 2023.)
- Milan Žugić, urednik u novinskoj agenciji Mina (intervju je urađen u Podgorici, 3. 5. 2023.)
- Jelena Nelević, urednica u dnevnom listu Pobjeda (intervju je urađen u Podgorici, 4. 5. 2023.)
- Vladan Mićunović, bivši urednik vodećih crnogorskih medija i nekadašnji direktor Instituta za medije (intervju je urađen u Podgorici, 11. 5. 2023.)
- Duško Vuković, novinar i predsjednik Skupštine Media centra (intervju je urađen u Podgorici, 26. 4. 2023.)

O AUTORKI

Milica Bogdanović je po zanimanju diplomirana novinarka. Desetogodišnje radno iskustvo stekla je u medijima i nevladinom sektoru u Crnoj Gori. Ovo istraživanje uradila je kao istraživačica Instituta za medije Crne Gore.

SLABI MEHANIZMI I ZASTARJELI ETIČKI KODEKS

Samoregulacija medija u Crnoj Gori

Ova publikacija je nastala kao rezultat istraživačkih aktivnosti na projektu „Naši mediji: Inicijativa za unapređenje medijske pismenosti, dijalog i aktivizam“. Tematski okvir prve serije istraživanja je KRITIČKA ANALIZA ETIČKIH KODEKSA I SAMOREGULACIJE U MEDIJIMA u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Kosovu, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji i Turskoj.

Projekat „Naši mediji: Inicijativa za unapređenje medijske pismenosti, dijalog i aktivizam“ zajedno realizuje devet organizacija koje se bave razvojem medija na Zapadnom Balkanu i u Turskoj, uz finansijsku podršku Evropske unije. Koordinator trogodišnjeg projekta je Mediacentar iz Sarajeva. Partneri na projektu su: Albanski medijski institut iz Tirane, Bianet iz Istanbula, Institut za medije Crne Gore iz Podgorice, Makedonski institut za medije iz Skoplja, Mirovni institut iz Ljubljane, Mreža Jugoistočne Evrope za profesionalizaciju medija (SEENPM), Novosadska novinarska škola iz Novog Sada i Savjet za štampu Kosova iz Prištine.